

**Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Justino Narkūno,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Prekybos poveikiu kvalifikavimo ypatumai
Qualification Features of Trading in Influence**

Vadovas: prof. dr. Aurelijus Gutauskas

Recenzentas: partnerystės doc. Gintaras Jasaitis

Vilnius

2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Rašto darbe analizuojama prekybos poveikiu nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226 straipsnyje, sudėtis, jos požymiai bei raida įgyvendinant tarptautinės teisės aktus. Analizuojant teismų praktiką, teisės aktus, doktrinos ir kitus šaltinius, atskleidžiami probleminiai sudėties požymiai ir kvalifikavimo ypatumai. Darbo objektas yra platesnis, todėl aptariamos ir sankcijos, jų dydžiai už prekybą poveikiu Lietuvoje bei pateikiami kitų valstybių baudžiamųjų kodeksų pavyzdžiai.

Pagrindiniai žodžiai darbe: prekyba poveikiu; tarpininko papirkimas; tarpininko kyšininkavimas; korupcija; raida; sankcija; nusikaltimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.

The written work analyzes the composition of the trading in influence, crime, provided for in Article 226 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, its characteristics and development in the implementation regarding to international legal acts. By analyzing court practice, legal acts, doctrines and other sources, problematic features of the composition and peculiarities of qualification are revealed. The object of the work is broader, therefore sanctions and their amounts for influence trading in Lithuania are also discussed and examples of criminal codes of other countries are presented.

Keywords at work: trading in influence; influence peddling; bribery of an intermediary; corruption; development; sanction; crimes against public service and public interest.

TURINYS

IŽANGA	2
1. PREKYBOS POVEIKIU KRIMINALIZAVIMO IŠTAKOS IR RAIDA	7
1.2. ĮGYVENDINIMAS IR RAIDA LIETUVOS NACIONALINĖJE TEISĖJE	13
1.3. PREKYBOS POVEIKIU KRIMINALIZAVIMAS KITOSE VALSTYBĖSE	18
2. PREKYBOS POVEIKIU KVALIFIKAVIMAS – NUO IKITEISMINIO TYRIMO IKI TEISMINĖS PRAKTIKOS	20
2.1. IKITEISMINIO TYRIMO PAREIGŪNŲ ATLIEKAMO KVALIFIKAVIMO YPATUMAI	20
2.2. OBJEKTO IR DALYKO SAMPRATA, AIŠKINIMAS IR PROBLEMATIKA NACIONALINĖJE TEISMINĖJE PRAKTIKOJE	22
2.3. SUBJEKTŲ RATO NUSTATYMAS IR SUBJEKTUI KELIAMI REIKALAVIMAI TEISMŲ PRAKTIKOJE	27
2.4. ĮRODINĖTINI SUBJEKTYVIOSIOS PUSĖS POŽYMIAI IR REIKALAVIMAI TEISMŲ PRAKTIKOJE	31
2.5. OBJEKTYVIOSIOS PUSĖS POŽYMIŲ NUSTATYMAS IR JŲ PAKANKAMUMAS TEISMINĖJE PRAKTIKOJE	34
2.6. PREKYBOS POVEIKIU ATRIBOJIMAS NUO KITŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ IR TEISĖTO ELGESIO TEISMŲ PRAKTIKOJE	49
3. BAUSMIŲ RŪŠYS IR DYDŽIAI UŽ PREKYBĄ POVEIKIU LIETUVOS IR UŽSIENIO BAUDŽIAMUOSIUOSE KODEKSUOSE	56
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	63
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72

ĮŽANGA

Temos aktualumas. Prekyba poveikiu kaip atskira nusikalstamos veikos sudėtis atsirado pirmiausia tarptautinės teisės aktuose, kurie lėmė šios veikos kriminalizavimą naujajame 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos baudžiamajame kodekse. Tai yra vienas korupcinių nusikaltimų, kuriuo pažeidžiama normali valstybinių institucijų, valstybės tarnautojų veikla, pažeidžiami valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų veiklos skaidrumo, sąžiningumo, teisingumo ir kiti konstituciniai principai, tam tikru neteisėtu atlygiu siekiama tam tikriems asmenims ar asmenų grupei naudingų sprendimų priėmimo. Ši nusikalstama veika priskiriama nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriui ir taip pat, kaip ir kitos šiame skyriuje numatytos veikos, yra aktualios ir siekia pakankamą pavojingumo lygį baudžiamosios atsakomybės taikymui. Prekybos poveikiu nusikalstama veika be kitų šiame skyriuje numatytų veikų aktuali visuomenei ir šiandien, kadangi ši veika nukreipta ne į privačių subjektų santykį, nors šios veikos subjektas gali būti ir paprastas privatus fizinis ar juridinis asmuo, tačiau į normalią valstybės institucijų veiklą, valstybės tarnybos prestižą bei viešuosius interesus, kadangi prekiaujantis poveikiu ir perkantis poveikį asmuo iš esmės tariasi dėl tam tikros realios ar tariamos įtakos darymo valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui, pareigūnui ar institucijai. Šios nusikalstamos veikos subjektai dažniau būna tam tikrų organizacijų ar institucijų vadovai, įvairių intelektualių profesijų atstovai, todėl kiekvienas prekybos poveikiu atvejis daro žalą tiek valstybinių institucijų, tiek įvairių kitų organizacijų prestižui, kuria nepasitikėjimą valstybės institucijomis visuomenėje. Šiandien taip pat matome rezonansinių bylų, pavyzdžiui, vadinamoji politinės korupcijos „MG Baltic“ byla, kurioje figūruoja visuomenėje gerai žinomi valstybės politikai bei verslo atstovai, taip pat priimtus sprendimus dėl savivaldybių merų prekybos poveikiu bylose (Panevėžio miesto savivaldybės meras – išteisintas, Anykščių rajono savivaldybės meras – nuteistas), kitų žymių asmenų („Pakso“ byla). „MG Baltic“ byloje visi subjektai šiuo metu yra išteisinti, tačiau iligus metus trukęs ikiteisminis tyrimas, bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme turėjo nemenką poveikį valstybės valdymo aparato veiklos prestižui ir turėjo bei turi įtakos visuomenės pasitikėjimui valstybės institucijų veikla. Šios veikos sudėties aprašymas baudžiamajame kodekse yra gana platus, įstatymo redakcija keitėsi įvesdama naujus požymius ir plėsdama įstatymo taikymą, todėl siekiant įstatymo aiškumo yra svarbu atskirti, kada yra inkriminuojamas tam tikras sudėties požymis ir kokių duomenų pakanka asmens ar asmenų veiką kvalifikuoti kaip baigtą prekybos poveikiu nusikaltimą. Iš Informatikos ir ryšių departamento duomenų apie ikiteisminio tyrimo įstaigose

užregistruotas nusikalstamas veikas taip pat matyti, kad pagrindinė ikiteisminio tyrimo įstaiga, atliekanti korupcinių nusikalstamų veikų tyrimus – Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT). Pavyzdžiui, 2022 m. iš 234 užregistruotų kyšininkavimo ir prekybos poveikiu veikų, 221 atvejis buvo registruojamas būtent STT, 2018 metais iš 89 registruotų kyšininkavimo ir prekybos poveikiu atvejų 81 buvo registruojamas STT. Remiantis Informatikos ir ryšių departamento duomenimis apie užregistruotus ir baigtus ikiteisminius tyrimus dėl prekybos poveikiu (BK 226 straipsnis), 2022 metais užregistruoti 109, o baigti 29 ikiteisminiai tyrimai, iš kurių nutraukti 8 tyrimai. 2021 metais Lietuvoje buvo pradėta ženkliai mažiau ikiteisminių tyrimų nei 2022 metais - 49, ištiarta 35, o iš jų nutraukti 9 ikiteisminiai tyrimai. 2020 metais registruoti 49 nauji ikiteisminiai tyrimai, baigti 35 ikiteisminiai tyrimai, iš kurių 9 buvo nutraukti. 2019 m. registruoti 47 ikiteisminiai tyrimai, baigtas net 61 tyrimas, o nutraukta 15. 2018 m. pradėti 54 nauji ikiteisminiai tyrimai, baigti 39 tyrimai, iš kurių nutraukti net 23 (Informatikos ir ryšių departamentas, 2022). Kaip matyti iš pateiktų paskutinių penkių metų statistinių duomenų, 2018-2021 metais buvo registruojamas panašus pradėtų ikiteisminių tyrimų dėl prekybos poveikiu skaičius, tačiau matoma, jog per metus baigiamų ikiteisminių tyrimų skaičius mažėja, taip pat mažėja ir ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejų, tai rodo, jog tyrimai tampa vis sudėtingesni. Gana didelis šuolis pradėtų ikiteisminių tyrimų matomas 2022 metais – pradėta daugiau nei du kartus daugiau ikiteisminių tyrimų nei 2021 metais Teisės mokslininkų atliekami korupcijos paplitimo tyrimai taip pat rodo, jog vertinant korupcijos paplitimą pagal Lietuvos gyventojų suvokimo duomenis, pozityvia linkme nenukreipia tai, kad nemažai gyventojų (40 procentų) mano, jog korupcijos mastai per trejus ateinančius metus nepakis (Beliūnienė, 2020, p. 22). Taigi, aptarus minėtus statistinius duomenis galima teigti, kad pradedamų ikiteisminių tyrimų dėl prekybos poveikiu skaičius didėja, todėl darbe aptariama tema tampa vis labiau aktualesnė, toks korupcijos pobūdis populiarėja, o tai neprisideda prie antikorupcinio visuomenės požiūrio formavimo.

Darbo tikslas. Remiantis įstatymais, teismų praktika, doktriniais bei kitais šaltiniais, atlikti prekybos poveikiu nusikalstamos veikos sudėties probleminių požymių ir ypatumų analizę, taip pat įvertinant ir sudėties raidos bei sankcijų aspektus.

Darbo uždaviniai.

1. Analizuojant teisės aktus, aptarti prekybos poveikiu kaip nusikalstamos veikos kriminalizavimą supranacionalinėje teisėje ir raidą Lietuvos baudžiamajame įstatyme.

2. Remiantis aktualia teismų praktika ir kita medžiaga, atlikti prekybos poveikiu sudėties požymių analizę išskiriant probleminius sudėties požymius, reikšmingus veikos kvalifikavimui, atriboti nuo kitų panašių nusikalstamų veikų bei teisėto elgesio.
3. Remiantis teisės aktais ir moksliniais šaltiniais, įvertinti prekybos poveikiu sudėčių sankcijas Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose.

Objektas. Supranacionalinės teisės reguliavimas, prekybos poveikiu sudėties raida, prekybos poveikiu kvalifikavimas ir sudėties požymių atskleidimas teismų praktikoje, sankcija, palyginimas su kitomis valstybėmis. Nors nagrinėjama tema išimtinai susijusi su nusikalstamos veikos sudėtimi ir darbe turėtų būti aptariami tik prekybos poveikiu kvalifikavimo ypatumai, tačiau siekiant atskleisti šios nusikalstamos veikos svarbą ir aktualumą, tiriamo objekto ribos yra platesnės - darbe pasisakoma ir šios nusikalstamos veikos raidos bei sankcijų klausimais.

Tyrimo metodai. Rašant darbą buvo naudotas sisteminis metodas analizuojant įvairius teisės aktus, teismų praktiką, doktriną ir kitus šaltinius, siekiant surasti tam tikrus panašumus ir skirtumus, įvertinti nagrinėjamos nusikalstamos veikos raidą. Taip pat naudotas kritinės analizės metodas, siekiant atrasti prieštaravimus tarp įstatyminio reguliavimo, teismų praktikos ir teisės mokslininkų pozicijų, išskirti tam tikras problemas. Dokumentų analizės metodas buvo naudojamas nagrinėjant teismų praktiką, įvairius specialiosios literatūros ir kitus šaltinius, tarptautinius dokumentus bei užsienio valstybių įstatymus. Lyginamasis metodas naudojamas palyginti Lietuvos ir užsienio baudžiamuosius kodeksus juridinės technikos ir sankcijų aspektais.

Originalumas. Prekyba poveikiu kaip nusikalstama veika yra aktuali, tačiau gana mažai analizuota mokslo darbuose. Apie prekybą poveikiu 2016 m. rašė Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros magistrantas Henrikas Valentukevičius, kurio tema ir vadinosi „Prekyba poveikiu“. Šiame darbe minėtas magistrantas aptarė „Prekybos poveikiu“ sudėties, jau po esminių BK 226 straipsnio redakcijos pokyčių 2011 metais, požymius, taip pat pateikė negausios teismų praktikos iš bylų iki 2016 m. Atkreiptinas dėmesys, kad 2012 metais Mykolo Romerio Universiteto magistrantė Veronika Olchovik yra parašiusi darbą „Prekyba poveikiu kaip nusikalstamos veikos sudėtis ir jos taikymas teismų praktikoje“, tačiau minėtame darbe aptariama teismų praktika šiandienai nėra aktuali, kadangi darbe vadovaujama sena teismų praktika taikant dar tuometinę „Tarpininko kyšininkavimo“ normą, nes naujos redakcijos „Prekyba poveikiu“

normos taikymo teismų praktikoje nebuvo. 2022 m. Mykolo Romerio Universiteto magistrantė Airida Blaževičiūtė rašė tema „Kyšininkavimo, prekybos poveikiu ir papirkimo samprata ir kvalifikavimo ypatumai“, kuriame prekybos poveikio nusikalstama veika aptarta tik paviršutiniškai, nurodant sudėties požymius bei pateikiant keletą kasacinio teismo praktikos pavyzdžių, tačiau nebuvo išsamiai analizuoti atskiri sudėčių požymiai ir jų problematika teismų praktikoje. Paskutinis darbas prekybos poveikiu tema buvo rašytas 2021 m. – Lukrecija Juodytė parašė darbą „Baudžiamoji atsakomybė už prekybą poveikiu“, tačiau šiame darbe taip pat kalbama tik apie šios veikos sudėtį, tačiau nėra aptariamas platesnis kontekstas – raida, sankcijų klausimai. Taigi, per paskutinius penkerius metus išimtinai apie „Prekybą poveikiu“ buvo rašyta vieną kartą (L. Juodytė), taip pat A. Blaževičiūtės darbas 2022 m. minimaliai kalba apie prekybą poveikiu. Kaip ir minėta, L. Juodytė savo darbe visą dėmesį skiria prekybos poveikiu sudėties nagrinėjimui. Šiame darbe objektas yra platesnis – siekiant labiau atskleisti prekybos poveikiu nusikalstamą veiką, aptariami įgyvendinimas ir raida supranacionalinėje bei nacionalinėje teisėje, aptariamas sankcijų klausimas. Be to, šiame darbe nagrinėjama naujiausia teismų praktika prekybos poveikiu bylose, aptariamos šiandien didelio atgarsio sulaukiančios prekybos poveikiu bylos, atskleidžiama, kokioms aplinkybėms ir duomenims esant veika kvalifikuotina kaip baigtas prekybos poveikiu nusikaltimas, pateikiamos ir įžvalgos iš tokias bylas nagrinėjančios ikiteisminio tyrimo institucijos atstovo, atlikta sankcijų, numatytų už prekybą poveikiu Lietuvos bei užsienio baudžiamuosiuose kodeksuose, analizė. Naujų mokslinių publikacijų būtent prekybos poveikiu tema taip pat nėra daug: 2018 m. tema „Prekybos poveikiu kriminalizavimas Lietuvoje“ bei 2019 m. tema „Kai kurie prekybos poveikiu sudėties aiškinimo aspektai principo nullum crimen sine lege kontekste“ rašė Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto doktorantė Laura Mickevičiūtė, tačiau apskritai mokslinių publikacijų apie korupcinius nusikaltimus galima rasti.

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant visapusiškai atskleisti prekybos poveikiu nusikalstamos veikos raidą, sudėties požymius, sankcijas buvo labai svarbūs tarptautinės teisės šaltiniai: Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius, taip pat GRECO (valstybių kovos su korupcija grupė) vertinimo ataskaitos. Nagrinėjant įgyvendinimą ir taikymą Lietuvoje, buvo remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu ir įvairiais kitais įstatymais, Informatikos ir ryšių departamento statistiniais duomenimis, STT veiklos ataskaita,

įvairiais doktrinos ir kitais šaltiniais, teismų praktika. Taip pat, siekiant labiau atskleisti BK 226 straipsnio taikymą praktikoje, buvo organizuotas interviu su STT pareigūnu, kuris atkreipė dėmesį į kylančias problemas kvalifikuojant veikas pagal šį straipsnį ikiteisminio tyrimo metu.

1. PREKYBOS POVEIKIU KRIMINALIZAVIMO IŠTAKOS IR RAIDA

1.1. Supranacionalinės teisės reguliavimas

Prekybos poveikiu samprata suformuota tarptautinės teisės aktuose, kuriuos yra ratifikavusi Lietuva ir kurie lėmė prekybos poveikiu kaip nusikalstamos veikos sudėties atsiradimą Lietuvos baudžiamajame įstatyme. 1999 m. sausio 27 d. buvo priimta Europos tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos (Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 1999) (toliau – ir BTKK), kuri buvo ratifikuota 2002 m. sausio 25 d. Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo Nr. IX 736 Lietuvoje įsigaliojo nuo 2002 m. liepos 1 d. (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo, 2002) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnyje numatyta, kad Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, taip pat *pacta sunt servanda* principas nurodo, kad sutarčių privalu laikytis, todėl Lietuva ratifikuodama šią konvenciją prisiėmė iš jos kylančius įsipareigojimus ir turėjo nacionalinį baudžiamąjį įstatymą derinti su tarptautine sutartimi (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Būtent BTKK 12 straipsnyje numatyta „Prekybos poveikiu“ (*Trading in Influence*) samprata: „*kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai veiksmai, kai bet kuriam asmeniui, kuris teigia arba patvirtina galįs mainais už nepagrįstą atlygį daryti netinkamą poveikį 2, 4–6 ir 9–11 straipsniuose nurodytų asmenų sprendimams, tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, duodamas ar siūlomas bet koks nepagrįstas atlygis, neatsižvelgiant į tai, ar tas atlygis yra skirtas jam pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui, taip pat kai mainais už poveikį yra prašomas, gaunamas ar priimamas pasiūlymas ar pažadas dėl tokio atlygio, nesvarbu, ar tas poveikis padaromas ir ar tariamu poveikiu pasiekiamas norimas rezultatas.*“ Iš šios BTKK nuostatos matyti, kad kalbama apie poveikį vietos valstybės pareigūnų, vietos viešųjų susirinkimų narių, užsienio valstybės pareigūnų, užsienio viešųjų susirinkimų narių, tarptautinių organizacijų pareigūnų, tarptautinių parlamentinių asamblėjų narių teisėjų ir tarptautinių teismų pareigūnų sprendimams. Ši norma turi panašumų su kitomis korupcinio pobūdžio veikomis – kyšininkavimu, papirkimu, kadangi saugomi tokie patys interesai – skaidrumas, nešališkumas viešojo administravimo subjektų sprendimų priėmimo procesuose. Tačiau šios veikos kriminalizavimu konvencijos lygmeniu siekiama aprėpti platesnį korupcijos kontekstą ir siekiama užkardyti asmenų trišalius korupcinius santykius, kai asmuo turintis realią ar tariamą įtaką viešojo administravimo subjekto

tarnautojams ar valstybės pareigūnams, prekiauja šia įtaka už tam tikrą neteisėtą atlygį iš asmens, siekiančio šios įtakos. Tai lemia, jog kriminalizuotina turi būti tiek pasyvi, kai asmuo pasinaudoja realia ar tariama įtaka tam tikriems valstybės tarnautojams ar pareigūnams ir už tai prašo, gauna ar priima neteisėtą atlygį iš trečiojo asmens, kuriam ši įtaka naudinga, tiek ir aktyvi prekyba poveikiu, kai asmuo žada, suteikia arba siūlo neteisėtą atlygį asmeniui, kuris nurodo, jog pasinaudodamas savo padėtimi, ryšiais gali daryti įtaką tam tikriems valstybės tarnautojams ar pareigūnams. Nors teigiama, kad pasyvus kyšininkavimas yra panašus į pasyvią prekybą poveikiu, tačiau priešingai nei kyšininkavimo atveju, neteisėtą atlygį gauna ne valstybės tarnautojas ar pareigūnas, o prekiautojas poveikiu (tarpininkas). Taip pat vienas esminių prekybos poveikiu skiriamųjų bruožų yra prekiautojo poveikiu pašalinė pozicija – jis pats nepriima jokių sprendimų, o piktnaudžiauja savo realia ar tariama įtaka asmenims ir nėra svarbu, ar ši įtaka šiems asmenims yra iš tikrųjų padaroma. Šis nusikaltimas skiriasi nuo kyšininkavimo ir tuo, jog minėtas prekybos poveikiu prekeivis neprivalo veikti ar susilaikyti nuo veiksmų kaip tai būtų kyšininkavimo atveju, kai valstybės pareigūnas atlieka tam tikrus veiksmus už tam tikrą atlygį arba nuo šių veiksmų susilaiko. Prekiautojas poveikiu daro arba siūlo padaryti įtaką valstybės tarnautojui, kuris atliktų arba susilaikytų nuo tam tikrų veiksmų ir tai būtų naudinga asmeniui, kuris būtent poveikiu prekiaujančiam asmeniui teikia neteisėtą naudą. Pažymėtina, jog netinkama įtaka turi turėti neteisėtą ketinimą bei nepatekti į legalios veiklos – lobizmo reglamentavimą. Kaip ir paminėta BTKK aiškinamajame rašte, šios konvencijos tikslas ir buvo išplėsti baudžiamosios teisės priemonių prieš korupciją taikymo ratą, daugelis valstybių šios nusikalstamos veikos sudėties neturėjo savo baudžiamuosiose įstatymuose, tarp jų – ir Lietuva (Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption, 1999). Taigi, kaip matyti iš BTKK ir jos aiškinamojo rašto, prekybos poveikiu nusikaltimas apima platesnį subjektų ratą ir aprėpia daugiau veiksmų, kurie laikytini korupcija, skaičių, tokiu būdu siekiant užtikrinti viešąjį interesą, piliečių pasitikėjimą viešojo administravimo institucijų ir subjektų sąžininga ir teisėta veikla, jos skaidrumu. Spręstina, kad šios veikos nekriminalizuojant konvencijos lygmeniu iš esmės kitos korupcinių nusikalstamų veikų sudėtys (pavyzdžiui, kyšininkavimas) neapimtų aptartų prekybos poveikiu atvejų, mažai tikėtina, ar valstybės savo iniciatyva imtųsi priemonių kriminalizuoti tokį elgesį, todėl tokie korupciniai veiksmai liktų nebaudžiami, kadangi prekiautojas realia ar tariama įtaka gali būti ir nesusijęs su valstybės tarnyba, gali šios įtakos valstybės tarnautojui ar pareigūnui ir nepadaryti, tačiau jo veiksmai nebus baudžiami, nors ir yra pažadamas, sutaromas ar gaunamas neteisėtas atlygis.

Kiek vėliau – 2003 spalio 31 d. buvo priimta Jungtinių tautų konvencija prieš korupciją (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 2003) (toliau – JT Konvencija), kuri Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją ratifikavimo (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių..., 2006) buvo ratifikuota ir Lietuvoje įsigaliojo nuo 2007 m. sausio 20 d. Šios JT Konvencijos 18 straipsnyje taip pat numatyta prekybos poveikiu definicija: „*Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi šie tyčiniai veiksmai: a) pažadas, siūlymas ar davimas valstybės pareigūnui ar bet kokiam kitam asmeniui tiesiogiai ar netiesiogiai nepagrįsto atlygio, kad tas valstybės pareigūnas ar asmuo piktnaudžiautų savo turima ar menama įtaka siekdamas gauti iš valstybės, šios Konvencijos Šalies, administracinės ar valdžios institucijos nepagrįstą atlygį pradiniam tokių veiksmų kurstytojui ar bet kokiam kitam asmeniui; b) valstybės pareigūno ar bet kokio kito asmens tiesioginis ar netiesioginis prašymas arba priėmimas bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui, kad tas valstybės pareigūnas ar tas asmuo, piktnaudžiaudamas savo turima ar menama įtaka, gautų iš valstybės, šios Konvencijos Šalies, administracinės ar valdžios institucijos nepagrįstą atlygį*” (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 2003). Šiame Jungtinių Tautų konvencijos straipsnyje, priešingai nei BTKK, jau matomas rekomendacinis šios nuostatos pobūdis („svarsto galimybę priimti”). Nors 2003 metais Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 226 straipsnis atsirado būtent dėl BTKK įtakos, tačiau vėliau priimta ir ratifikuota JT Konvencija, nors ir nebuvo tokia įpareigojanti valstybes, tačiau dar labiau pabrėžė aktyvią ir pasyvią prekybą poveikiu, kas iš dalies lėmė ir BK 226 straipsnio drastiškus pasikeitimus 2011 metais – iki tol Lietuvoje buvo kriminalizuota tik pasyvi prekyba poveikiu. Žinoma, didesnę įtaką BK 226 straipsnyje numatyto „Tarpininko kyšininkavimo“ sudėties ir pavadinimo („Prekyba poveikiu“) pasikeitimui turėjo BTKK 24 straipsnyje numatytas specialus kontrolės mechanizmas – Valstybių prieš korupciją grupė (toliau – GRECO), kuri ir iki šiol vykdo visų BTKK ratifikavusių valstybių BTKK laikymosi kontrolę.

2009 m. liepos 2 d. GRECO trečiojo vertinimo etapo ataskaita Lietuvai dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos straipsnių inkriminavimo tapo pagrindu iš esmės pakeisti tuometinę „Tarpininko kyšininkavimo“ normą. GRECO konstatavo, jog atsakomybė už prekybą poveikiu BK 226 straipsnyje numatyta tik iš dalies. Nors GRECO nustatė, kad tuometinio Lietuvos baudžiamojo kodekso formulotė „*tas, kas (...) už kyšį pažadėjo paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį (...)*“ yra griežtesnė nei BTKK reikalavimai ir apima prekybą

poveikiu, kai siekiama paveikti ir privataus sektoriaus arba nepelno siekiančią organizaciją ar asmenį, kurie turi tam tikrus viešojo sektoriaus įgaliojimus, tačiau padarė išvadą, jog šis nusikaltimas nėra apibrėžtas taip, kaip jį apibrėžia BTKK. Šis neapibrėžtumas pasireiškė tuo, kad Lietuvos baudžiamajame įstatyme nebuvo numatyta aktyvi prekyba poveikiu (baudžiamoji atsakomybė už elgesį, kuriuo siekiama, kad kitas asmuo pasinaudotų turima įtaka), taip pat nenumatytos įvairios kyšininkavimo veiksmų formos (gavimo, prašymo, priėmimo), nenumatyta įvairių galimų įtakos rezultatų ir padarinių, kurie turėtų būti svarbūs inkriminavimui (ar turima įtaka yra reali ar ne, ar ja pasinaudojama ar ne, ar gaunamas laukiamas rezultatas ar ne ir pan.). Iš esmės, GRECO konstatavo, jog Lietuva turi kriminalizuoti prekybą poveikiu taip, kaip yra nurodyta BTKK 12 straipsnyje. GRECO taip pat akcentavo, jog Lietuva nėra ratifikavusi Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomo protokolo (Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomas Protokolas, 2003) (toliau – Protokolas). Nors Lietuva teigė, jog BK 230 straipsnyje numatyta „valstybės tarnautojo“ sąvoka yra platesnio pobūdžio ir apima BTKK bei Protokole numatytas valstybės tarnautojų kategorijas, taip pat ir arbitrus, o Protokole aptariamų prisiekusiųjų reglamentavimas Lietuvai nėra aktualus, vis dėlto GRECO siekdama, anot jos, pašalinti visas abejones, rekomendavo Lietuvai ratifikuoti šį Protokolą. Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomo protokolo ratifikavimo, šis protokolas buvo ratifikuotas (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Baudžiamosios..., 2012). Taip pat GRECO šioje ataskaitoje reikšmingai pasisakė dėl baudžiamosios jurisdikcijos, abipusio baudžiamumo, sankcijų griežtumo (Trečiasis vertinimo etapas. Vertinimo ataskaita Lietuvai..., 2009). Galima pasidžiaugti, kad 2013 m. GRECO pateikė galutinę trečiojo vertinimo ataskaitą, kurioje pažymėjo, jog Lietuva įgyvendino visas rekomendacijas, įskaitant ir rekomendacijas dėl prekybos poveikiu sudėties Lietuvos baudžiamajame kodekse. Lietuva atsižvelgė į rekomendacijas ir jau 2011 m. redakcijos BK 226 straipsnyje numatė atsakomybę už aktyvią prekybą poveikiu, konkrečiai nurodė pasyvosios prekybos poveikiu formas (pažadasis arba susitarimas priimti kyšį, reikalavimas arba provokavimas duoti arba priimti kyšį), konkrečiai nurodė, kad nėra svarbu, ar tariamas poveikis yra realus, jis daromas ar ne, gaunamas rezultatas ar ne, įtrauktos netiesioginio nusikaltimo įvykdymo ir trečiojo asmens kaip naudos gavėjo sąvokos (Trečiojo vertinimo etapo rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo..., 2013). Taigi po trečiojo vertinimo etapo GRECO konstatavo, jog Lietuva visiškai įgyvendina BTKK 12 straipsnio nuostatas dėl prekybos poveikiu. Sekančiuose vertinimo etapuose (ketvirtajame, kuris jau baigėsi, ir penktajame, kuris neseniai prasidėjo) daugiau dėmesio skiriama įstatymų vykdomosios ir leidžiamosios valdžių korupcijos

prevencijoms. Galima paminėti, jog 2021 m. kovo 25 d. pateiktoje ketvirtojo vertinimo etapo rekomendacijų įgyvendinimo ataskaitoje dėl parlamento narių, teisėjų ir prokurorų korupcijos prevencijos GRECO palankiai įvertino, jog priimtas naujas Lobistinės veiklos įstatymas, priimtos rekomendacijos dėl Seimo narių ir lobistų sąveikos. Taigi atsižvelgiant į GRECO rekomendacijas buvo priimtas naujasis Lobistinės veiklos įstatymas, įsigaliojęs 2021 m. sausio 1 d., nustatantis pareigą Seimo nariams Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos elektroniniu būdu per Skaidrių teisėkūros procesų informacinę sistemą (SKAIDRIS) deklaruoti lobistinę veiklą, vykdomą teisėkūros procese (įskaitant biudžeto klausimais) (Ketvirtasis vertinimo etapas. Rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo..., 2021). Manytina, kad šis GRECO rekomendacijos įgyvendinimas nors ir tiesiogiai neliečia prekybos poveikiu sudėties, tačiau yra aktualus prekybos poveikiu kaip nusikalstamos veikos apibrėžtumui, kadangi ikiteisminio tyrimo pareigūnams ir prokurorams tai yra vienas indikatorių atribojant teisėtą (lobistinę) ir neteisėtą asmenų veiklą, kuri gali būti kvalifikuotina kaip prekyba poveikiu. Taigi, iš aptartų GRECO rekomendacijų ir vertinimo ataskaitų matyti, jog GRECO, kaip supranacionalinės teisės – BTKK kontrolės organo, rekomendacijos valstybėms yra reikšmingos BTKK įgyvendinimo prasme, prekybos poveikiu sudėtis, taip kaip numatyta BTKK 12 straipsnyje, buvo tinkamai įgyvendinta tik GRECO rekomendacijų dėka. Būtent ši Europos Tarybos valstybių prieš korupcija grupė užtikrina tinkamą BTKK įgyvendinimą nacionalinėje teisėje, padeda valstybėms įgyvendinti korupcijos prevenciją.

Dar vienas tarptautinės teisės aktas, susijęs su prekybos poveikiu kriminalizavimu ir paskutiniu metu derinamas su nacionaline teise - Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius (toliau – EBPO konvencija). EBPO konvencijos 4 straipsnyje c punkte numatytas terminas „veikimas ar neveikimas einant oficialias pareigas“ yra suprantamas plačiau ir apima aktyvią prekybą poveikiu, nes, kaip ir nurodyta minėtame punkte, tai gali būti bet koks naudojimas valstybės pareigūno pareigomis, nesiejant su konkrečiai apibrėžtais įgaliojimais. Vis dėlto šioje EBPO konvencijoje kalbama siauriau ir orientuojamasi į aktyvią korupciją, įskaitant aktyvią prekybą poveikiu, susijusią su užsienio pareigūnų papirkimu. Būtent EBPO konvencija turėjo įtakos paskutiniams prekybos poveikiu reglamentavimo pasikeitimams Lietuvoje.

Apibendrinamas tai, kas išdėstyta šioje dalyje, darau išvadą, jog prekybos poveikiu kriminalizavimą supranacionalinėje teisėje lėmė siekis kriminalizuoti specifinius korupcijos būdus, kai realia arba tariamą įtaką valstybės tarnautojams ar pareigūnams turintis asmuo už tam tikrą neteisėtą atlygį iš trečiojo asmens pažada paveikti ar paveikia

atitinkamą valstybės tarnautoją ar pareigūną, jog šis veikų ar neveiktų trečiajam asmeniui naudingu būdu bei atitinkamai trečiojo asmens, kurio interesais daroma arba pažadama padaryti įtaka, veiksmus, kai šis susitaria, pasiūlo prekyujančiam poveikiu asmeniui tam tikrą neteisėtą atlygį už pastarojo realią ar tariamą įtaką. Šis siekis atitinkamai įtvirtintas BTKK 12 straipsnyje ir JT konvencijos prieš korupciją 18 straipsnyje, kuriuose akcentuojamas aktyvios ir pasyvios prekybos poveikiu kriminalizavimo poreikis, taip pat ir EBPO konvencija, nors ir tiesiogiai apie prekybą poveikiu nekalbanti, tačiau pažyminti aktyvią korupciją. Tačiau visose trijose konvencijose prekybos poveikiu samprata turi skirtumų - JT konvencijoje valstybėms narėms siūloma svarstyti šios veikos kriminalizavimą, BTKK jau kalbama apie pareigą valstybėms narėms, nepadariusioms BTKK numatytos išlygos, pasirūpinti šios veikos kriminalizavimu, o EBPO konvencijoje kalbama tik apie aktyvią korupciją, susijusią su užsienio pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose. Pabrėžtina, kad veiksmingo kontrolės mechanizmo kaip GRECO dėka, BK 226 straipsnis buvo tobulintinas ir šiuo metu atitinka tarptautinės teisės standartus, prekybos poveikiu nusikalstamos veikos būvimas BK 7 straipsnyje rodo, jog šiai nusikalstamai veikai skiriamas nemažas dėmesys tarptautiniu mastu netaikant abipusio baudžiamumo principo. Apskritai, GRECO rekomendacijomis užtikrinamas tinkamas BTKK nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje ir skatinama valstybių antikorpinių priemonių plėtra, kuri turi įtakos ir korupcinių nusikalstamų veikų, be kitą ko ir prekybos poveikiu, apibrėžtumui.

1.2. Įgyvendinimas ir raida Lietuvos nacionalinėje teisėje

Šiuo metu galiojanti BK 226 straipsnio redakcija reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už prekybą poveikiu, kaip nusikalstamą veiką, kuri siejama su pažadu pasinaudoti įtaka už kyši arba siekimu, jog asmuo pasinaudotų savo realia ar tariama įtaka už atitinkamą kyšį. Iš esmės minėtame sraipsnyje numatyta atsakomybė tiek už aktyvią prekybą poveikiu, tiek už pasyvią. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnio 1 punkte nurodyta, kad korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos yra kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas ir kitos nusikalstamos veikos, kuriomis siekiama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą, prekybą poveikiu ar papirkimą (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002). Europos Komisijos teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pažymima, kad kovos su korupcija teisinis reglamentavimas Lietuvoje iš esmės sukurtas: kriminalizuota pasyvioji ir aktyvioji korupcija, prekyba poveikiu, nuostatos taikomos ir užsienio pareigūnams (Nutarimas dėl 2022 - 2033 metų nacionalinės..., 2022). Tačiau tokia tarptautinės teisės standartus atitinkanti baudžiamojo įstatymo redakcija buvo nevisada.

Korupcija kaip tokia egzistavo visais laikais, tačiau keitėsi jos supratimas. Iki atsirandant pirmiesiems rašytiniams šaltiniams Lietuvoje galiojo paprotinė teisė, principai „paslauga už paslaugą“, tačiau tai gali būti siejama ir su teisėtu elgesiu. Kazimiero, Pamedės teisynuose nebuvo skiriamas dėmesys bendrąja prasme valstybės pareigūnų korupcijai, daugiau buvo aptariamoms jų veikimo ribos. Tik Lietuvos Statutuose pastebėti pirmi žingsniai numatant atsakomybę už neteisėtą naudos gavimą vykdant įgaliojimus, tačiau tai buvo nukreipta į mažą subjektų ratą ir konkrečius veiksmus. Iš esmės nuostatos buvo skirtos teisėjui elgesiui, jų atsakomybei, kai teisėjas už tam tikrą neteisėtą atlygį daro poveikį kitam teisėjui arba sprendimo priėmimui. Nepriklausomos Lietuvos (tarpukario) laikotarpiu galiojęs 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas prekybos poveikiu kaip atskiros nusikalstamos veikos taip pat nenumatė, tam tikros veikos, kurios dabar atitiktų prekybos poveikiu sudėtį, buvo kvalifikuotos kaip kyšio priėmimas ar sukčiavimas. Sovietinės okupacijos laikotarpiu, nors ideologinė sistema ir rėmėsi utopiniu siekiu kovoti su korupcija, šis reiškiny buvo smarkiai paplitęs. 1961 m. rugsėjo 11 d. Lietuvoje pradėjo galioti Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo (toliau – 1961 m. BK), kurio VII skirsnyje „Pareiginiai nusikaltimai“ buvo numatyta atsakomybė už kyšio priėmimą (180 straipsnis) ir kyšio davimą (181 straipsnis). Pagal 1961 m. BK 180 straipsnio 1 dalį už kyšio priėmimą atsakė ir tas pareigūnas, kuris dėl savo pareigų (tarnybos) galėjo paveikti

kitus pareigūnus, kad būtų priimtas kyšio davėjui palankus sprendimas, o 1961 m. BK 181 straipsnyje įtvirtintas kyšio davimas apėmė ir tuos atvejus, kai kyšis buvo duodamas ne už konkretų pareigūno veikimą ar neveikimą, bet už įtakos darymą kitiems pareigūnams, o kitoks pareigūnų elgesys susijęs su naudos sau siekimu buvo kvalifikuotinas kaip piktnaudžiavimas tarnyba ar sukčiavimas (Mickevičiūtė, 2018, p. 129-141). 2002 m. sausio 25 d. 1961 m. BK pakeitimais, kurie įsigaliojo 2002 m. vasario 13 d., 282 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nauja kyšio priėmimo sudėtis. Šioje normoje matyti svarbus pokytis dėl subjekto, nes už 1961 m. BK 282 straipsnio „Kyšio priėmimas“ 1, 2 ir 3 dalyse numatytas nusikalstamas veikas galėjo atsakyti kiekvienas asmuo, turintis tikėtiną įtaką, o ne tik valstybės tarnautojas ar pareigūnas, kaip tai numatė pirminė BK 1961 m. redakcija (Įstatymas dėl Lietuvos tarybų socialistinės..., 1961). Iki dabartinio naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso įsigaliojimo buvusi 1961 m. BK 282 straipsnio 4 dalies norma iš esmės dispozicijos turinio prasme buvo analogiška nuo 2003 m. gegužės mėnesio įsigaliojusio naujojo BK 226 „Tarpininko kyšininkavimo“ normai. 1961 m. BK 282 straipsnio 4 dalyje buvo numatyta, kad *„Asmens pasinaudojimas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų tarnautojui ar pareigūnui arba jam prilygintam asmeniui už kyšį pažadant paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar pareigūną arba jam prilygintą asmenį, kad jie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų, baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų arba bauda.“*. Taigi, 1961 m. BK 282 straipsnio 4 dalis ir naujasis BK 226 straipsnis skyrėsi tik formaliai – naujajame BK 226 straipsnyje nusikalstama veika pavadinta „Tarpininko kyšininkavimas“, kas ir atitinka senojo 1961 m. BK 282 straipsnio 4 dalies turinį. Skirtumas pasireiškė tik tuo, jog naujame 2003 m. įsigaliojusiame BK diferencijuota atsakomybė pagal kyšio vertę (nedidelės vertės – baudžiamasis nusižengimas) bei numatytos sąlyginai švelnesnės sankcijos, tačiau iki pat 2011 m. šis straipsnis reglamentavo tik pasyvią prekybą poveikiu. Pažymėtina, kad 1961 m. BK kyšininkavimas ir tarpininko kyšininkavimas buvo aprašyti viename straipsnyje, o įsigaliojus naujam kodeksui 2003 m. gegužės 1 d. šios veikos buvo atskirtos - tarpininko kyšininkavimas reglamentuotas BK 226 straipsnyje ir pradėjo savo evoliuciją tarptautinės baudžiamosios teisės įtakoje.

Doktrinoje vyrauja nuomonių, jog mechaniškas tarptautinių konvencijų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje negerina įstatymų kokybės, konvencijų pagrindu Lietuvoje kriminalizuotos veikos (papirkimas, kyšininkavimas, prekyba poveikiu ir kt.) stokoja teisinio aiškumo, konkuruoja su kitomis normomis ir verčia spėlioti apie baudžiamosios atsakomybės turinį (Fedosiukas, 2016, p. 39). Tokie doktrinoje keliami probleminiai

klausimai iš vienos pusės yra pagrįsti, kadangi tam tikrais atvejais konvencijų pagrindu kriminalizuojant tam tikrą elgesį gali būti sukuriamas teisinio neapibrėžtumo fonas ir nepagrįstai plečiamos baudžiamosios atsakomybės ribos. Tačiau iš kitos pusės, kalbant apie korupcinius nusikaltimus, konvencijų pagrindu yra siekiama kovoti su korupciniu elgesiu, o įvairiais būdais pasireiškiantis korupcinis elgesys reikalauja ir atskirų nusikalstamų veikų sudėčių numatymo baudžiamajame įstatyme, todėl būtų neteisinga sakyti, jog, pavyzdžiui, prekybos poveikiu norma yra perteklinė ir ją apima kyšininkavimo bei papirkimo nusikalstamos veikos. Kaip jau minėta, prieš įsigaliojant kodeksui 2003 m. gegužės 1 d., atitinkamai buvo pataisytas senojo 1961 m. BK 282 straipsnis, numatęs atsakomybę už kyšio priėmimą ir šio straipsnio 4 dalyje numatyta nuostata iš esmės atkartojė naujojo kodekso 226 straipsnį, tačiau nauja normos konstrukcija pavadinimu tarpininko kyšininkavimas buvo naujas dalykas. Tarpininko kyšininkavimas nėra tas pats, kas kyšio priėmimas per tarpininką (Pakštaitis, 2004, p. 96-103). Taigi, nors kai kurių teisės mokslininkų vertinimu konvencinių normų perkėlimas į nacionalinę teisę įneša neaiškumo ir jas sudėtinga atriboti, tačiau vien dėl veikų išorinio panašumo negalima paneigti šių veikų nusikalstamo pobūdžio, pavyzdžiui, prekybos poveikiu (tarpininko kyšininkavimo) norma iš esmės yra speciali kyšininkavimo norma. Teigtina, kad prekybos poveikiu atveju konvencijose įtvirtintas reguliavimas ir kontrolės mechanizmai padeda valstybei tobulinti baudžiamąjį įstatymą ir numatyti platesnį kovos su korupcija priemonių arsenalą.

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas iš minėtų supranacionalinės teisės aktų, pagrinde iš BTKK, kylantį prekybos poveikiu kriminalizavimą įgyvendino BK 226 straipsnyje, tačiau šią normą ne iš karto pavadino dabartiniu „Prekyba poveikiu“ vardu, o pirminėje redakcijoje iki 2011 m. BK buvo įvardinta kaip „Tarpininko kyšininkavimas“. Šios normos pirma dalyje buvo nurodyta: *„Tas, kas pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už kyšį pažadėjo paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų“*. Antroje dalyje numatyta: *„Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką už nedidelės vertės kyšį, padarė baudžiamąjį nusizengimą“* (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2002). Kasacinis teismas apžvalgoje pažymėjo, kad pagal BK 226 straipsnio 1 dalį tarpininko kyšininkavimas pasireiškia už kyšį duotu pažadu paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų. Ar duodamas tokį pažadą tarpininkas

jau gavo kyšį, ar tik pažadėjo ar susitarė jį priimti, veikos kvalifikavimui pagal BK 226 straipsnį reikšmės neturi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos..., 2007). Pastebėtina, kad pasyvios prekybos poveikiu atveju ir dabar vyrauja analogiška pozicija dėl kyšio perdavimo, kas rodo, jog esminiai BK 226 straipsnio pokyčiai 2011 metais nors ir pakeitė įstatymą, tačiau senesnė teismų praktika tam tikrais klausimais vis dėlto išlieka aktuali ir šiandien.

Jeigu tarpininkas, padaręs BK 226 straipsnyje numatytą veiką, padaro su ja susijusias dar ir kitas nusikalstamas veikas, pavyzdžiui, kišasi į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą (BK 288 straipsnis) ar jį papirkinėja (BK 227 straipsnis), jos kvalifikuojamos kaip nusikalstamų veikų sutaptis. Tai patvirtina ir kasacinis teismas apžvalgoje: „*Jeigu tarpininkas, padaręs BK 226 straipsnyje numatytą veiką, padaro su ja susijusias dar ir kitas nusikalstamas veikas, jos kvalifikuojamos pagal padarytų nusikalstamų veikų sutaptį.*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teismų praktikos..., 2007). Ši pirminė straipsnio redakcija iki šiol keitėsi penkis kartus, tam iš esmės turėjo įtakos GRECO rekomendacijos įgyvendinant BTKK, taip pat EBPO konvencijas:

- a) 2005 m. birželio 23 d. įstatymu Nr. X-272 patvirtinta ir 2005 m. birželio 30 d. įsigaliojusi BK redakcija trečioje dalyje numatė ir juridinio asmens atsakomybę.
- b) Esminiai BK 226 straipsnio pakeitimai padaryti 2011 m. birželio 21 d. įstatymu Nr. XI-1472 pakeistoje BK redakcijoje, įsigaliojusioje nuo 2011 m. liepos 5 d. Šioje redakcijoje, atsižvelgiant į GRECO pateiktas išvadas ir BTKK keliamus reikalavimus, buvo numatyta ir aktyvios prekybos poveikiu forma, nes 2003 m. redakcijoje „Tarpininko kyšininkavimas“ buvo įtvirtinta tik pasyvi prekybos poveikiu forma. Kaip jau buvo aptarta, šios redakcijos BK 226 straipsnyje buvo įgyvendintos visos GRECO rekomendacijos: numatyta atsakomybė už aktyvią prekybą poveikiu, konkrečiai nurodytos pasyviosios prekybos poveikiu formos (pažadas arba susitarimas paimti kyšį, reikalavimas arba provokavimas duoti arba paimti kyšį), konkrečiai nurodyta, kad nėra svarbu, ar tariamas poveikis yra realus, jis daromas ar ne, gaunamas rezultatas ar ne, įtrauktos netiesioginio nusikaltimo įvykdymo ir trečiojo asmens kaip naudos gavėjo sąvokos.
- c) 2015 m. lapkričio 19 d. įstatymu Nr. XII-2048 patvirtinta ir nuo 2015 m. lapkričio 26 d. įsigaliojusi BK redakcija įvedė draudimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kuris pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui prilygintam asmeniui.

- d) 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymu Nr. XII-2780 patvirtinta ir nuo 2016 m. lapkričio 17 d. įsigaliojusi BK redakcija įtvirtino ir papildomus požymius, kai kyšis pasiūlomas, duodamas, arba susitariama duoti per tarpininką, tiesiogiai arba netiesiogiai. Taip pat, kai per tarpininką pažadama ar sutariama priimti kyšį. Tačiau kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad „BK 226 straipsnio 1, 3 dalies 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymu Nr. XII-2780 įtvirtintais pakeitimais buvo tik patikslinti dispozicijose aprašytos veikos požymiai (tiksliau – veikos padarymo būdas), tačiau neišplėstos ir nepakeistos baudžiamosios atsakomybės už šias veikas taikymo ribos“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, 2016 m. BK 226 straipsnio pakeitimai (papildymai) buvo daugiau patikslinamieji nei esmingai keičiantys baudžiamąjį įstatymą.
- e) 2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymu Nr. XIII-653 patvirtintoje ir 2017 m. lapkričio 6 d. įsigaliojusioje BK redakcijoje esminių pokyčių nebuvo, tačiau šio straipsnio 3 dalyje, kurioje numatytas kvalifikuojantis pasyvios prekybos poveikiu požymis – didesnės nei 250 MGL vertės kyšis, vietoje vienintelės bausmės – laisvės atėmimo, numatytos alternatyvios bausmės – bauda arba laisvės atėmimas. Tokiu būdu buvo įgyvendinti EBPO konvencijoje keliami reikalavimai dėl piniginių sankcijų numatymo tokio pobūdžio nusikalstamų veikų atveju.

Apibendrinus šioje dalyje nurodytus duomenis galima teigti, kad veika, pavadinimu „Prekyba poveikiu“ atsirado tik 2011 m. iš esmės pakeitus BK 226 straipsnio reguliavimą, o iki tol nuo naujojo BK įsigaliojimo 2003 m. gegužės 1 d. ši veika vadinosi „Tarpininko kyšininkavimas“. BTKK jau 1999 m. įtvirtino „Prekybos poveikiu“ terminą, bet Lietuvoje šis pavadinimas iškart neprigijo, kadangi 2003-2011 m. buvo kriminalizuota tik pasyvi prekyba poveikiu – tarpininko kyšininkavimas kaip atskiras nusikaltimas BK 226 straipsnyje, kuris iš esmės savo turiniu buvo analogiškas 1961 m. BK 284 straipsniui, kuriame buvo numatyta tiek kyšininkavimo, tiek tarpininko kyšininkavimo veikos. Dar ankstesni įstatymai kaip 1903 m. Rusijos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Statutai korupcines veikas žinojo, bet jos labiau buvo siejamos su siauru subjektų ratu, o tarpininko kyšininkavimo institutas tuo metu dar nebuvo atrastas ir panašaus pobūdžio veiksmai buvo kvalifikuotini kaip sukčiavimai ar piktnaudžiavimai. Dabartinio BK 226 normos konstrukcija ir turinys kito iš esmės dėl supranacionalinės teisės įtakos ir šiuo metu ši nusikalstamos veikos sudėtis atitinka tarptautinės baudžiamosios teisės standartus.

1.3. Prekybos poveikiu kriminalizavimas kitose valstybėse

BTKK 37 straipsnyje numatyta galimybė valstybėms dėl šios konvencijos 12 straipsnio padaryti išlygą ir šiame straipsnyje numatytos veikos nelaikyti nusikaltimu (Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 1999). Pažymėtina, kad Lietuva tokios išlygos nepadarė, todėl šią veiką turėjo kriminalizuoti nacionaliniame baudžiamajame įstatyme. 48 valstybės yra ratifikavusios minėtą konvenciją ir dvi valstybės ją pasirašiusios. 18 valstybių narių padarė išlygą dėl konvencijos 12 straipsnio (Mickevičiūtė, 2018, p. 129-141). Tarp išlygas padariusių galime paminėti Vokietiją, kuri savo baudžiamajame įstatyme prekybos poveikiu nėra kriminalizavusi, tačiau GRECO vis dėlto patarė Vokietijai kriminalizuoti šią veiką, kadangi tam tikri Vokietijos baudžiamojo kodekso straipsniai nors ir apima korupcinius nusikaltimus, tačiau siaura apimtimi, o kriminalizavus prekybą poveikiu ši sudėtis apimtų didesnę skaičių korupcinių situacijų (Evaluation Report on Germany, 2009, p. 32-33). Nyderlandai taip pat yra valstybė, padariusi išlygą netaikyti BTKK 12 straipsnio ir prekybos poveikiu nekriminalizavo aiškindama, jog finansinė ar kitokia įtaka valstybės pareigūnų ar politikų sprendimams gali būti teisėta, todėl šios veiklos reguliavimas baudžiamosios teisės priemonėmis kėsintųsi į teisėtą lobizmą ir žodžio laisvę. GRECO rekomendavo kriminalizuoti šią veiką ir paneigė Nyderlandų argumentus dėl kėsinimosi į teisėtą lobizmą, kadangi pripažintos lobizmo formos nepatenka į netinkamo poveikio sampratą, kriminalizavus prekybą poveikiu pasiekiamas artimas valstybės pareigūnų, politinėms partijoms priklausančių asmenų ratas ir kovojama su fonine korupcija (Evaluation Report on Netherlands, 2008, p. 25). Nyderlandų valdžia taip pat nurodė, kad šalies baudžiamajame įstatyme esantis papirkimo apibrėžimas apima ir prekybos poveikiu atvejus (kai asmuo yra paperkamas ar ketinamas papirkti per tarpininką), todėl atskiros nuostatos kriminalizuoti šį elgesį visiškai nebūtina. Vis dėlto dauguma BTKK valstybių išlygos nepadarė ir savo nacionaliniuose baudžiamuosiuose kodeksuose atsakomybę už prekybą poveikiu numatė.

Ispanijos karalystės baudžiamojo kodekso 428 straipsnyje yra numatyta atsakomybė už pasyvią prekybą poveikiu, o 429 straipsnyje – už aktyvią prekybą poveikiu. Taip pat kodekse numatyta, jog už šią veiką atsako ir juridinis asmuo. Įdomu, jog Ispanijos baudžiamasis kodeksas numato atskirą „Prekybos poveikiu“ skyrių ir jame atskiruose straipsniuose reglamentuoja aktyvią, pasyvią prekybą poveikiu, nustato juridinių asmenų atsakomybę. Pažymėtina, kad Ispanija pasyvios prekybos atveju subjektu laiko tik valstybės tarnautoją ar pareigūną, kuris daro įtaką kitam valstybės tarnautojui ar pareigūnui, o Lietuvoje subjektų ratas platesnis – prekiautojas įtaka gali būti bet kuris bendruosis baudžiamajai atsakomybei kilti reikalavimus atitinkantis fizinis ar juridinis asmuo.

Ispanijos baudžiamajame įstatyme nėra diferencijuota baudžiamoji atsakomybė pagal kyšio dydį, todėl atitinkamai nėra kvalifikuotų pasyvios bei aktyvios prekybos poveikiu sudėčių, kaip kad tai yra Lietuvoje (The Criminal Code of the Kingdom of Spain, 1995).

Norvegijos karalystės baudžiamasis kodeksas taip pat 389 straipsnyje numato prekybos poveikiu nusikaltimą. Šis nusikaltimas numatytas sukčiavimo ir finansinių nusikaltimų skyriuje. Minėtame straipsnyje kriminalizuota ir aktyvi, ir pasyvi prekyba poveikiu, tačiau nėra minimas valstybės tarnautojas ar pareigūnas, valstybės institucija. Tai reiškia, kad įtaka gali būti daroma nebūtinai valstybės institucijai, jog būtų priimamas tam tikram asmeniui naudingas sprendimas (Penal Code of the Kingdom of Norway, 2005).

Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas taip pat 298-1 straipsnyje numato prekybos poveikiu nusikaltimą (Penal Code of the Republic of Estonia, 2005). Tiesa, straipsnio pavadinimas nėra lygiai toks pat kaip BTKK, Lietuvoje ar jau minėtoje Norvegijoje, o pavadintas „Prekyba įtaka“ (*Influence peddling*) kaip ir Ispanijoje. Estijos baudžiamajame kodekse aktyvi ir pasyvi prekyba poveikiu įtvirtinta toje pačioje straipsnio dalyje. Manytina, kad tokia juridinė technika stokoja teisinio aiškumo. Iš straipsnio dispozicijos spręstina, kad šios veikos kriminalizavimas Estijoje iš esmės yra labai artimas Lietuvai – kriminalizuota tiek reali, tiek tariama įtaka, tiek aktyvi, tiek pasyvi prekyba poveikiu, subjektas gali būti ne tik valstybės tarnautojas. Tačiau, kaip ir jau aptartose Norvegijoje, Ispanijoje, taip ir Estijoje nėra kvalifikuotų prekybos poveikiu sudėčių kaip tai yra Lietuvoje siekiant griežtinti atsakomybę.

Iš aptartų valstybių, ratifikavusių BTKK, pavyzdžių matyti, jog valstybės skirtingai supranta poreikį kriminalizuoti prekybą poveikiu kaip nusikalstamą veiką. Vis dėlto dauguma BTKK ratifikavusių valstybių šią veiką numatė savo baudžiamuosiuose įstatymuose, ją pavadindmos prekyba poveikiu arba prekyba įtaka. Tačiau iš aptartų kitų valstybių baudžiamųjų kodeksų pavyzdžių matyti, kad valstybės skirtingai apibrėžia subjektų ratų (pasyvi prekyba poveikiu – Ispanijoje tik valstybės tarnautojai, o Norvegijoje, kaip ir be kitą ko Lietuvoje, subjektui nekeliama specialūs reikalavimai) ir renkasi skirtingą juridinę techniką aprašydamos šią veiką nacionaliniuose baudžiamuosiuose kodeksuose.

2. PREKYBOS POVEIKIU KVALIFIKAVIMAS – NUO IKITEISMINIO TYRIMO IKI TEISMINĖS PRAKTIKOS

2.1. Ikiteisminio tyrimo pareigūnų atliekamo kvalifikavimo ypatumai

Kaip jau minėta, korupcinių nusikalstamų veikų ikiteisminius tyrimus beveik visais atvejais atlieka STT. Aptartą Informatikos ir ryšių departamento pateiktą užregistruotų prekybos poveikiu pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus augimą patvirtina ir STT savo veiklos ataskaitoje - 2021 m. nustatytos 457 korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos ir tai yra 20 proc. daugiau nusikalstamų veikų nei lyginant su 2020 m. Tikslingai orientuodamasi į sudėtingas, didžiausią žalą valstybei darančias nusikalstamas veikas, 2021 m. STT nustatė 385 (kurios sudaro net 84 proc.) nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Palyginti su 2020 m., šių nusikalstamų veikų skaičius išaugo daugiau kaip 55 proc. Didžiąją dalį (91 proc.) nustatytų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams sudarė kyšininkavimo (BK 225 straipsnis), prekybos poveikiu (BK 226 straipsnis) ir papirkimo (BK 227 straipsnis) atvejai (Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos ataskaita, 2021, p. 15). Taigi, nurodyti duomenys patvirtina, jog prekybos poveikiu nusikalstama veika nustatoma vis dažniau, daugėja pradedamų ikiteisminių tyrimų, todėl yra aktualu, pagal kokius duomenis yra atliekamas pirminis nusikalstamos veikos kvalifikavimas.

2023 m. vasario 10 d. susitikimo su Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos Centrinės tyrimų valdybos Ikiteisminio tyrimo skyriaus viršininku Jurij Skuder (toliau – ir STT pareigūnas) metu buvo aptartas prekybos poveikiu nusikalstamos veikos kvalifikavimas. STT pareigūnas nurodė, kad pirminė informacija apie galimai padarytą veiką gaunama iš kriminalinės žvalgybos, taip pat iš pareiškimų (atskirų asmenų, taip pat žurnalistinių tyrimų). Doktrinoje taip pat aiškinama, jog ikiteisminis tyrimas pradedamas paprastai pagal piliečių pareiškimus, valstybinių institucijų atliekamų funkcijų pagrindu gautą informaciją (pavyzdžiui, valstybės kontrolės atliekamų auditų metu nustatytos aplinkybės), kriminalinės žvalgybos metu gauta informacija, žiniasklaidos pranešimai (Kurapka et. al., 2013, p. 710-711). Anot STT pareigūno, daugelis ikiteisminių tyrimų pradedama pagal kriminalinės žvalgybos informaciją. Būtent STT analitinės žvalgybos padalinys surenka informaciją, ją apdoroja pagal tam tikrų asmenų atliekamus pirkimus, piniginių lėšų judėjimą, nustatomos rizikos, pagal kurias įvertinamas tam tikras galimas neteisėtas ryšys su tam tikrais asmenimis. Kriminalinės žvalgybos metu dažniausiai taikomos kriminalinės žvalgybos priemonės: kontrolė, telefonų sekimai, patalpų sekimas. Taip pat papildomai sisteminės korupcijos, į kurios tyrimą ir orientuojasi STT Centrinė tyrimų valdyba, atliekama banko sąskaitų analizė, turto tyrimai, iš kurių galima pamatyti,

kad asmuo turi neteisėtų pajamų ir eidamas pareigas gali tarpininkauti priklausomai nuo to, kokias pareigas užima.

Neaiškumų dėl kvalifikacijos kyla, kai tarpininkas paima (žada paimti ir t. t.) kyšį ne tik už tai, kad paveiks atitinkamą tarnautoją ar instituciją, bet ir tą kyšį ar jo dalį perduoda (žada perduoti ir t. t.) kam reikia. Tuomet veika atitinka tiek prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 1 ar 2 dalis), tiek kyšininkavimo ir papirkimo (BK 225 ir 227 straipsniai) normas. Esant šiai konkurencijai, manytina, prioritetas suteiktinas BK 226 straipsnio 2 daliai, kuri yra speciali norma. Speciali aplinkybė šiuo atveju yra tarpininko funkcija paveikti atitinkamą tarnautoją ar instituciją. Būtent pažadas paveikti aktyvuoja specialią normą - BK 226 straipsnio 2 dalį, nurungdama BK 225 ir 227 straipsnius. STT pareigūnas pokalbio metu taip pat pabrėžė, kad turint pirminę informaciją tinkamai kvalifikuoti veika pagal BK 225, 226 ar 227 straipsnius yra sudėtinga, todėl ikiteisminio tyrimo pareigūnai dažniausiai pirminį kvalifikavimą atlieka pagal „švaresnius“ straipsnius (BK 225, 227 straipsniai) bei pagal BK 228 straipsnį – jei nerandama piniginių lėšų judėjimo, tada inkriminuojamas piktnaudžiavimas ir žiūrima, kokia žala padaroma šalia. Bet kuriuo atveju būtina vengti visų šių straipsnių sutapties inkriminavimo, sukuriant teisinę suirutę, tačiau pareigūnai pirminio kvalifikavimo metu dažnai BK 226 straipsnio neinkriminuoja, kvalifikavimas pagal šį straipsnį atsiranda vėliau, o ikiteisminis tyrimas dažniausiai pradedamas minėtų BK 225, 227, 228 pagrindu.

2.2. Objekto ir dalyko samprata, aiškinimas ir problematika nacionalinėje teisminėje praktikoje

Ankstesnėje literatūroje pateikiamas prekybos poveikiu objektas nurodomas kaip „teisinės valstybės siekį atitinkanti, normali, autoritetinga, pagal Konstituciją, įstatymus ar kitus teisės aktus vykdoma valstybės ar savivaldybės institucijų ar įstaigų veikla, taip pat tarptautinių viešųjų organizacijų prestižas, normali veikla“ (Prapiestis, 2010, p. 89). Šiandien teisės aktai nepaneigia objekto sampratos pagal senesnę literatūrą – korupcija pažeidžiamas valstybės ir jos institucijų funkcionavimas (Nutarimas dėl 2022-2033 metų nacionalinės..., 2022). LR korupcijos prevencijos įstatymo 3 straipsnyje nurodomi korupcijos prevencijos tikslai, kurie iš esmės atitinka ir prekybos poveikiu objekto sampratą – nacionalinis saugumas, viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybė, sąžininga konkurencija, demokratija ir ekonomikos plėtra (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002).

Visais atvejais BK 226 straipsnio 1-5 dalyse nurodytų sudėčių atveju dalykas yra kyšis. Kyšis suprantamas kaip bet kokios turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui (materialios ar nematerialios, turinčios ekonominę vertę rinkoje ar tokios vertės neturinčios) forma išreikštas neteisėtas ar nepagrįstas atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus (BK 230 straipsnio 4 dalis) (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2002).

Kyšis, turintis ekonominę vertę rinkoje, gali būti turtas (pinigai, vertybiniai popieriai, akcijos, meno kūriniai, drabužiai, kitoks kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas, turtinės teisės, kurias patvirtina dokumentai, ir kt.), taip pat turtinę vertę turinčios paslaugos (nemokamai suteikiamos mokamos paslaugos, nemokamas buto, automobilio remontas ir kt.) ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kyšiu gali būti pripažintas tik neteisėtas ar nepagrįstas atlygis, todėl neteisėtumas ar nepagrįstumumas yra įrodinėtinos aplinkybės. Tai atskleidžiama R. Pakso ir G. Vainausko byloje, kurioje kasacinės instancijos teismas šiuos asmenis išteisino: „*kyšio kaip korupcinės nusikalstamos veikos požymio neteisėtumas ar nepagrįstumumas, kaip ir pažadų jį duoti ar priimti realumas, prekybos poveikiu bylose yra įrodinėtinos aplinkybės, kurios negali būti nustatytos prielaidomis. Nagrinėjamoje byloje įrodymais nepagrindžius nei žadamų pinigų šaltinio, nei R. P. ar jo vadovaujamos partijos rėmimo šiais pinigais laiko ir būdo (oficialaus ar neoficialaus), taip pat neužfiksavus kokių nors tokių paramą realizuojančių veiksmų ar bent detalizuojančių pokalbių, neįmanoma daryti patikimos išvados, kad vos keliomis pokalbio frazėmis G. V. ir R. P. realiai susitarė dėl neteisėto ar nepagrįsto atlygio*

(kyšio) už poveikį užtikrinant prekybos centro statybos užbaigimo akto pasirašymą.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės pagal BK 225–227 straipsnius, nėra svarbu, ar kyšis buvo rastas, ar ne (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 25 d. ir 2019 m. balandžio 30 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Taigi, vadinamojoje „Pakso“ byloje kyšis nebuvo rastas, tačiau taip pat nebuvo nustatytas susitarimas dėl kyšio, todėl abu asmenys buvo išteisinti, o iš kasacinio teismo argumentų šioje byloje galima suprasti, kad kyšio neteisėtumas ir nepagrįstumas turi būti aiškiai įrodyti, negali būti įrodinėjama prielaidomis. Baudžiamoji atsakomybė už prekybą poveikiu kyla nepriklausomai nuo kyšio vertės, tačiau ekonominę vertę turinčio kyšio pinigine išraiška turi reikšmę taikant atitinkamas BK 226 straipsnio dalis, todėl kiekvienu atveju šio kyšio pinigine vertė turi būti nustatoma. Kyšio vertė nustatoma pagal bazinį bausmių ir nuobaudų dydį (toliau – ir BBND) (anksčiau – minimalųjį gyvenimo lygį (MGL)), nustatytą nusikalstamos veikos padarymo metu. Šiuo aspektu kasacinės instancijos teismo praktikoje pažymėta, kad BK 3 straipsnio 2 dalies nuostatos netaikomos tais atvejais, kai keičiasi BBND arba nacionalinės ir užsienio valiutos kurso santykis, – šie dydžiai vertinami atsižvelgiant į tai, kokie jie buvo veikos padarymo metu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Iš aptartos kyšio sampratos matyti, jog kvalifikuojant prekybos poveikiu nusikalstamą veiką pakanka nustatyti pažadą ar susitarimą priimti ar duoti kyšį. Žinoma, pažadą ar susitarimą, o ne realų kyšio davimą ar priėmimą, įrodinėti yra žymiai sudėtingiau, tai veiką daro dar labiau intelektine. Pažadas ar susitarimas duoti/priimti kyšį turi būti akivaizdus ir nekelti abejonų, todėl teismų praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai asmenys yra išteisinami konstatuojant, jog byloje esantys įrodymai nepagrindžia asmenų kaltės, yra įrodinėjama prielaidomis arba kyla abejonų, kurios turi būti aiškinamos kaltinamųjų naudai (*in dubio pro reo*). Pavyzdžiui jau be aptarto kasacinės instancijos teismo pavyzdžio, galima pateikti Lietuvos apeliacinio teismo bylos pavyzdį, kurioje buvo paliktas Vilniaus apygardos teismo išteisinamasis nuosprendis: *„įrodymais nepagrindus, kas konkrečiai ir kaip (oficialiai ar neoficialiai, teisėtai ar neteisėtai) parems Komitetą, neužfiksavus kokių nors tokią paramą realizuojančių veiksnių ar bent detalizuojančių pokalbių, neįmanoma daryti neginčytinos išvados, kad vos keliomis pokalbio frazėmis įvyko korupciniai mainai, t. y. jog R. M. R. įsipareigojo būtent už kyšį panaudoti (tikėtiną ar tariamą) įtaką ir paveikti atitinkamas įmones, kad šios skirtų didesnę paramą krepšinio klubui „(duomenys neskelbtini)“.* Pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino byloje surinktus įrodymus, padarė teisingas išvadas, jog R. M. R. ir A. B. nepadarė veikos,

turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, ir pagrįstai išteisino R. M. R. pagal BK 226 straipsnio 2 dalį, o A. B. – pagal BK 226 straipsnio 1 dalį“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau net ir neužfiksavus fizinio kyšio perdavimo momento, esant pakankamam tokių perdavimą patvirtinančių duomenų visumai, teismas gali pripažinti, jog kyšis buvo perduotas: „Teisėjų kolegijos vertinimu, vien tai, kad šiuo atveju nebuvo objektyviai užfiksuotas pinigų perdavimas, savaime nepaneigia kyšio priėmimo požymio, jei yra kitų duomenų, pagrindžiančių tokio veiksmo atlikimą.“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje kyšis buvo 1500 eurų dydžio ir teismui pakako netiesioginių duomenų visumos laikyti, jog kyšis buvo perduotas: „Teisėjų kolegijai nekyla abejonių, kad pirmosios instancijos, išanalizavęs nuteistųjų E. B. ir A. J. V. parodymus bei juose esančius prieštaravimus, taip pat sugretinęs juos su elektroniniais laiškais, Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo protokoluose esančia informacija, taip pat įvertinęs A. J. V. rašytinius parodymus, kitus rašytinius įrodymus aptartus skundžiamame nuosprendyje, padarė pagrįstą išvadą, jog kyšis (1 500 Eur) buvo priimtas, t. y. A. J. V. tiesiogiai E. B. pažadėjo ir su juo susitarė jam (E. B.) duoti 1 500 eurų kyšį ir 2017 m. gruodžio 30 d., apie 16.35 val., prie prekybos centro „Topo centras“, esančio adresu (duomenys neskelbtini), susitikęs su E. B., jam tiesiogiai davė sutartą kyšį – 1 500 eurų“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

GRECO rekomendacijose buvo nurodyta prilyginti kyšiui neturtinę naudą, kas ir buvo padaryta – kyšiu laikoma ne tik turtinė, tačiau ir kitokia asmeninė materialinė arba nematerialinė, turinti ekonominę vertę ar jos neturinti nauda. Tačiau neturtinės naudos prilyginimas kyšiui kai kurių teisės mokslininkų yra kritikuojamas aiškinant, kad Lietuvos įstatymuose asmeninės naudos gavimas buvo ir yra kriminalizuotas piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnio 2 dalis) normoje, todėl reikalinga įrodinėti didelę žalą, veikos pavojingumą ir piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, o asmeninės naudos numatymas BK 226 straipsnyje šių požymių įrodinėti nereikalauja, todėl asmeninė nauda gali būti laikomas ir teisėtas tarnybinis elgesys (geros asmeninės reputacijos siekimas visuomenėje ir pan.). Taip pat nėra apibrėžta neturtinio kyšio vertė, nėra aiškaus apskaičiavimo, todėl kyla daug abejonių dėl tinkamo šios veikos kvalifikavimo, perkeliant GRECO rekomendacijas nebuvo žiūrima į realų įstatymo įgyvendinimą (Fedosiuk, 2012, p. 1225-1227). Doktrinoje ir daugiau autorių pritaria tokiai pozicijai, pavyzdžiui, A. Abramavičius ir G. Švedas taip pat kritikuoja neturtinio kyšio numatymą baudžiamajame įstatyme: „pats savaime tam tikras kyšio sampratos neapibrėžtumas (kyšio kaip asmeninės naudos, neturinčios ekonominės

rinkos vertės, aspektu), nesant susiformavusios teismų praktikos, dar negali būti vertinamas vien tik negatyviai. Tikrą turinį kyšio sampratai suteiks tik jos aiškinimas teismų (ypač LAT) praktikoje“ (Prapiestis, 2022, p. 248). Dar ir senesnėje literatūroje taip pat buvo teigiama, jog kyšiu turi būti laikoma ir nematerialaus pobūdžio kyšis, pavyzdžiui, nematerialaus pobūdžio teisėtos ar neteisėtos paslaugos – lytiniai santykiai, pažadas padaryti nusikalstamą veiką, įtakos darymas kito asmens elgesiui, priėmimas į tarnybą ar darbą ir kt., tačiau tikslūs kriterijai turi būti suformuoti teisminėje praktikoje (Abramavičius et. al., 2005, p. 164). Taigi, materialinės vertės neturinčio kyšio problematika buvo išvelgiama ir anksčiau, tačiau šiandieniniame reguliavime jau įtvirtintas nematerialaus kyšio požymis (asmeninė nauda, neturinti ekonominės vertės) vis dėlto aiškumo į baudžiamąjį įstatymą neįneša, o teismų praktikoje tokio kyšio apibrėžimas ir kriterijai iki šiol nėra suformuluoti. Iš tikrųjų teismų praktikos dėl neturtinio kyšio nagrinėjant nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams beveik nėra, o vienoje naujesnių nutarčių baudžiamojoje byloje dėl piktnaudžiavimo tik patvirtinama kitokios neturtinės naudos (neturtinio kyšio) problematika: *„neturtinio pobūdžio naudos (kitokios asmeninės naudos) siekimas visų pirma siejamas ne su kitų asmenų neturine nauda, o su pačiam kaltininkui, jo artimiems asmenims suteikiama gerove. Pats terminas „asmeninė nauda“ suponuoja manyimą, kad naudos gavėjas pirmiausia yra šio nusikaltimo subjektas. Atsižvelgiant į asmeninės naudos turinio neapibrėžtumą įstatyme, šios neturtinės vertybės sąvokos abstraktumą, tokio kvalifikuojančio požymio taikymas galimas tik tokiu atveju, kai prieinama prie konkrečiomis bylos aplinkybėmis patvirtintos išvados, kad dėl siekiamos asmeninės naudos pobūdžio BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytas piktnaudžiavimo nusikaltimas yra įgavęs aiškiai didesnę pavojingumą. (...) naudos siekimo požymis sau šiuo atveju neturi būti aiškinamas plečiamai ir kriminalizuojamas. Neturėtų būti formuojama tokia teismų praktika, kad kaltininko veiksmai padedant pažįstamam asmeniui išvengti administracinės atsakomybės jau vien dėl to suponuoja kitokią asmeninę naudą ir yra pavojingesni.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atsižvelgiant į šią neturtinio kyšio problematiką, pritartina teisės mokslininkų vertinimui, jog BK 230 straipsnyje turi būti pateikiama nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams numatyto nematerialaus, taip pat neturinčio ekonominės vertės rinkoje neteisėto ir nepagrįsto atlygio, samprata. (Prapiestis, 2022, p. 251). Galima teigti, kad neesant suformuotai neturtinio kyšio sampratai nei įstatyminiu, nei teismų praktikos lygmeniu, nėra aiškiai apibrėžiamos baudžiamosios atsakomybės taikymo ribos, o kadangi baudžiamoji teisė yra *ultima ratio* (kraštutinė priemonė), todėl baudžiamajame įstatyme

turi būti aiškiai identifikuojama, kaip yra suprantamas neturtinis kyšis ir kaip jį atskirti nuo kitokios neturtinės naudos, kuri gali būti laikoma teisėta.

2.3. Subjektų rato nustatymas ir subjektui keliami reikalavimai teismų praktikoje

Aiškinant dar ankstesnę „Tarpininkavimo“ (pasyvi prekyba poveikiu) normą doktrinoje buvo teigiama, kad subjektu gali būti fizinis ar juridinis asmuo, kuris be bendrųjų subjekto požymių (fizinio asmens atveju – pakaltinamas, sulaukęs 16 m.), turi ir specialiųjų požymių – gali daryti tikėtiną įtaką ir paveikti atitinkamą valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, tarptautinę viešąją organizaciją, jų tarnautoją ar jam prilygintą asmenį atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veikti ar neveikti kyšio davėjo interesais (Prapiestis, 2010, p. 91). Šiandien tiek pasyvios prekybos poveikiu, tiek jau po 2011 m. kriminalizuotos aktyvios prekybos poveikiu atveju, subjektui nėra keliami specialūs reikalavimai. Aktyvios prekybos poveikiu atveju (BK 226 straipsnio 1 ir 3 dalys) nusikalstamos veikos subjektu gali būti bet kuris pakaltinamas asmuo, kuriam yra sukakę 16 metų. Pasyvios prekybos poveikiu atveju (BK 226 straipsnio 2 ir 4 dalys) nusikalstamos veikos subjektui specialūs požymiai taip pat nekeliami, juo gali būti tiek valstybės tarnautojas, tiek bet kuris kitas pakaltinamas asmuo, kuriam sukako 16 metų (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad BK 226 straipsnyje numatytų veikų – aktyvios prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 1 dalis), pasyvios prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 2 dalis), kvalifikuotos aktyvios prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 3 dalis), kvalifikuotos pasyvios prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 4 dalis) bei nedidelės vertės kyšio prasme aktyvios ir pasyvios prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 5 dalis) subjektu gali būti ir juridinis asmuo (BK 226 straipsnio 8 dalis). Nors subjektams specialūs reikalavimai nekeliami, teismų praktikoje pažymėtina, jog *„Kita vertus, toks asmuo korupcinėje veikoje poveikį adresatui gali atlikti tik pasinaudodamas savo įtaka, kuri kildinama iš jo visuomeninės padėties, tarnybos, įgaliojimų, giminystės, pažinčių ir pan.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, nors *de iure* subjektui specialūs reikalavimai nekeliami, tačiau *de facto* subjektas turi atitinkamus ryšius, pažintis arba tokį išpūdį sudaro poveikį perkančiam asmeniui.

Teismų praktikoje daugiausia dėmesio skiriama būtent subjektui, kurį tarpininkas pažada paveikti. Pagal BK 226 straipsnį, tai gali būti valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, tarptautinė viešoji organizacija, valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Dėl valstybės ir savivaldybės institucijų ar įstaigų didesnių problemų nekyla, kadangi šių institucijų statusas tiek *de iure*, tiek *de facto* yra aiškus iš įstatyminio reguliavimo. Daugiau diskusijų kyla dėl valstybės tarnautojui prilyginto asmens. Pirmiausia paminėtina, kad valstybės tarnautojo sąvoką apibrėžia Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas: *„Valstybės tarnautojas – fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje“* (Lietuvos

Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, 1999). Atitinkamai pateiktas ir valstybės tarnybos apibrėžimas: „*valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose pareigas einančių asmenų profesinė veikla, kuria atliekamos viešojo administravimo funkcijos arba užtikrinamas diplomatinės tarnybos institucijų ar prekybos atstovybių užsienyje funkcionavimas, arba padedama valstybės ar vietos valdžią įgyvendintiems asmenims atlikti jiems nustatytas funkcijas, išskyrus ūkinio ir (ar) techninio pobūdžio funkcijas.*“ (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, 1999). Iš įstatyminio reguliavimo taip pat spręstina, kad yra aiškūs valstybės tarnautojo identifikavimo kriterijai, dėl to problemų nustatant, ar asmuo yra valstybės tarnautojas, nagrinėjant prekybos poveikiu baudžiamasias bylas, nekyla. Būtent LR valstybės tarnybos įstatymas leidžia identifikuoti valstybės tarnautoją. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje didžiausias dėmesys kreipiamas valstybės tarnautojui prilyginto asmens išaiškinimui. BK 230 straipsnio 3 dalyje nurodytas valstybės tarnautojui prilygintas asmuo nustatomas pagal būtinus požymius – asmuo dirba ar kitais įstatymų nustatytais pagrindais eina pareigas privačiame ar viešajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, verčiasi profesine veikla, o kita būtina sąlyga siejama su administracinių įgaliojimų veikti juridinio asmens ar organizacijos vardu arba teikti viešąsias paslaugas turėjimu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2002). Šio straipsnio formuluotė dėl asmens darbo ir pareigų ėjimo suprantama kaip tam tikrų funkcijų juridiniame asmenyje faktinį atlikimą sudarius su darbdaviu darbo sutartį. Vertimasis profesine veikla daugiausia siejamas ne su darbu pagal darbo sutartį, bet su specialaus profesinio išsilavinimo, žinių, įgūdžių ir patirties reikalaujančia veikla (Abramavičius, Švedas, 2016, p. 221). Doktrinoje taip pat apibrėžiama administracinių įgaliojimų samprata – jie gali būti duodami pavaldiems asmenims, nepavaldiems asmenims, gali būti suprantami ir kaip kitokie administraciniai įgaliojimai, susiję su viešuoju administravimu, įgaliojimai turi būti tokie, kurie užtikrina juridinio asmens savarankišką veiklą, o teisė veikti juridinio asmens vardu reiškia, jog asmuo turi įgaliojimus spręsti klausimus dėl juridinio asmens veiklos ir santykių su trečiaisiais asmenimis (Abramavičius, Švedas, 2016, p. 222-223). Įstatyme apibrėžta, jog „*viešasis administravimas - teisės aktais reglamentuota viešojo administravimo subjektų veikla, skirta teisės aktams įgyvendinti: administracinis reglamentavimas, administracinių sprendimų priėmimas, teisės aktų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo priežiūra, administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas*“ (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 1999). Tačiau teismų praktikoje pažymima, kad vien formaliai konstatuoti, jog asmuo yra prilyginamas valstybės tarnautojui ir atitinka BK 230 straipsnio 3 dalyje nurodytus požymius, nepakanka: „*Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra*

susijusi su viešojo intereso užtikrinimu ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas (pvz., piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) reikštų viešojo intereso pažeidimą. Priešingu atveju (...) būtų iškreipta nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams esmė, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirtis” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–P–89/2014). Doktrinoje aiškinama, kad „Viešieji interesai gali būti suprantami ir kaip visuomenės suinteresuotumas, kad ne tik valstybės tarnautojai, bet ir kiti viešojo ar net privataus sektoriaus darbuotojai, įgalioti spręsti įvairius visuomenei svarbius klausimus (valstybės tarnautojui prilyginti asmenys) darytų tai nešališkai, teisingai, įstatymų nustatyta tvarka“ (Abramavičius, Švedas, 2016, p. 226). Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad „reikalavimai asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje ir privačiame juridiniame asmenyje, daugeliu aspektų iš esmės skiriasi (pvz., priimant asmenį į darbą valstybės tarnyboje, skirtingai nei priimant dirbti privačiame juridiniame asmenyje, paprastai turi būti skelbiamas viešasis konkursas, skiriasi valstybės tarnautojų ir privačių juridinių asmenų darbuotojų drausminės (tarnybinės) atsakomybės pagrindai ir principai). Taigi ir dėl to vien tik formalus privačių juridinių asmenų vadovų, kitų jų darbuotojų prilyginimas valstybės tarnautojui neatitiktų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams prasmės, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirties“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. ir 2017 m. spalio 31 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Taigi, iš aptarto doktrinos požiūrio, įstatyminio reguliavimo ir teismų praktikos matyti, kad valstybės tarnautojui prilygintą asmenį galime laikyti tik tada, kai nustatomos tiek formalios sąlygos, numatytos BK 230 straipsnio 3 dalyje, tiek kai nustatoma, jog pati asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu, nes vadovaujantis vien tik formaliomis sąlygomis privataus juridinio asmens vadovas ar darbuotojas, formaliai atitinkantis BK 230 straipsnio 3 dalies reikalavimus, būtų pripažintas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, o nevertinant asmens veikos reikšmingumo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, būtų iškreiptas požiūris į šių veikų esmę ir paskirtį.

Apibendrinus šioje dalyje išdėstyta galima teigti, kas BK 226 straipsnyje numatytų veikų subjektams nėra keliami specialūs reikalavimai – tiek paperkančiam tarpininką asmeniui, tiek pačiam tarpininkui formaliai keliami bendrieji amžiaus ir pakaltinamumo reikalavimai. Tačiau sutinkama, jog prekiautojas poveikiu vis dėlto turi turėti atitinkamus ryšius, pažintis, iš kurių poveikio pirkėjas galėtų spręsti ar susidaryti įspūdį, jog prekiautojas poveikiu iš tikrųjų gali paveikti tam tikrą valstybės tarnautoją, jam prilygintą asmenį ar valstybės, savivaldybės instituciją. Taip pat nekyla daug diskusijų dėl subjektų, kuriems daromas poveikis – savivaldybės, valstybės institucijos, valstybės tarnautojai. Dėl

valstybės tarnautojui prilyginto asmens diskusija vyksta tiek tarp teisės mokslininkų, tiek teismų praktikoje, tačiau vieningai sutariama, kad turi būti vertinami ne tik formalūs įstatyme numatyti kriterijai, tačiau ir asmens pareigybių, atliekamų funkcijų reikšmė viešajam interesui.

2.4. Įrodinėtini subjektyviosios pusės požymiai ir reikalavimai teismų praktikoje

Prekybos poveikiu nusikalstama veika padaroma tik tiesiogine tyčia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. ir 2021 m. birželio 3 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Kalbant apie tarpininko kyšininkavimą (pasyvi prekyba poveikiu), literatūroje išskiriama, jog kaltininkas suvokia, kad pasinaudodamas savo įtaka gali paveikti teisėtai ar neteisėtai veikti tam tikras institucijas ar valstybės tarnautoją bei jam prilygintą asmenį, toks poveikis yra neteisėtas, kadangi veikiama už neteisėtą atlygį, paveikiama institucija ar asmuo turi galėti teisėtai ar neteisėtai veikti arba neveikti tarpininką paperkančio asmens atžvilgiu (aktyvios prekybos poveikiu subjekto atžvilgiu) (Prapiestis, 2010, p. 91). Tarpininko kyšininkavimo atveju turi būti nustatyta, kad tarpininkas supranta, jog pažadėdamas ar susitardamas priimti kyšį, reikalaujamas ar provokuodamas jį duoti kartu pažada pasinaudoti savo tikėtina (ar tariama) įtaka ir paveikti atitinkamus subjektus, kad šie veiktų (neveiktų) kyšio davėjo interesais, ir nori taip veikti, o būtent kyšio davėjas (tarpininką papirkinėjantis asmuo) veikia aktyviai, tarpininkui sumoka ar žada sumokėti kyšį už atitinkamą tarpininko poveikį subjektams, kompetetingiems priimti kyšio davėjui palankų sprendimą. Šis aspektas matyti, pavyzdžiui, iš kasacinės nutarties, kurioje asmenys buvo nuteisti pagal BK 226 straipsnio 1 dalį už tarpininko papirkimą: „Šioje byloje surinktais ir teisiamaajame posėdyje ištirtais įrodymais – kaltinamojo R. Z., liudytojo O. T. parodymais, kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo protokoluose užfiksuotais pokalbiais ir kitais byloje esančiais rašytiniais įrodymais teismų nustatyta, kad L. E., siekdamas, kad O. T. ir R. Z., pasinaudodami savo pažintimis, tikėtina įtaka valstybės tarnautojams, paveiktų atitinkamus valstybės tarnautojus – prokurorus, kad šie neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, jiems tiesiogiai pažadėjo ir susitarė duoti kyšį. Teismai nustatė, kad L. E. kreipėsi į O. T. su prašymu surasti žmogų, kuris tarpininkautų nutraukiant jam baudžiamąją bylą, ir pažadėjo už šią paslaugą atsilyginti; kad sutiko sumokėti už prokurorų palankumą nagrinėjant jo bylą teisme; kad susitikimų su R. Z. metu prašė tarpininkauti nutraukiant jam baudžiamąją bylą ir pažadėjo, susitarė už tai perduoti 5000 Lt (1448,10 Eur). Teismai, remdamiesi byloje išsamiai išanalizuotais įrodymais, atskleidė L. E. kaltės (tyčios) turinį ir konstatavo, kad nuteistasis veikė aktyviai, bendraudamas su O. T. ir R. Z., siekdamas, kad būtų daromas poveikis pareigūnams tam, kad būtų priimti jam palankūs sprendimai byloje, ir žadėdamas už tai sumokėti. Taigi byloje nustatytos aplinkybės patvirtina, kad L. E. suvokė savo veikos pobūdį ir norėjo taip veikti, t. y. veikė tiesiogine tyčia (BK 15 straipsnio 2 dalies 1 punktą).” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti iš šios bylos,

tarpininką paperkantis asmuo turi veikti aktyviai ir bendraudamas su tarpininku žadėti ar susitarti pastarajam sumokėti už jo poveikį pareigūnams, jog šie priimtų palankius sprendimus tarpininką paperkančiam asmeniui. Tarpininko kyšininkavimo atveju taip pat svarbu nustatyti subjektyviosios pusės elementus ir įrodyti, kad tarpininkas supranta, jog iš poveikį perkančio asmens priimamas neteisėtas atlygis yra skirtas būtent jam už atitinkamus poveikį perkančiam asmeniui pažadėtus pastarojo naudai atlikti realius ar tariamus veiksmus, siekiant paveikti tam tikrą valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, valstybės ar savivaldybės instituciją ir nori taip veikti. Tarpininkas supranta korupcinį veikos pobūdį, nes būtent tarpininko pažadas paveikti atitinkamus subjektus kyšių duodančio asmens interesais išimtinai siejamas su tarpininko sąmoningais veiksmais ir siekiu neteisėtai praturtėti. Pavyzdžiui, tai galima matyti iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo: „(...) byloje ištirtų, o taip pat aukščiau aptartų įrodymų analizė pagrindžia pirmosios instancijos išvadą, kad A. S. veiksmai, susiję su didesnės nei 250 MGL dydžio vertės kyšiu, atitinka BK 226 straipsnio 4 dalyje numatytos nusikalstamos veikos – prekybos poveikiu sudėtį – A. S., D. Z., veikiančiam A. S. naudai ir interesais, tiesiogiai pasiūlius ir davus didesnės nei 250 MGL vertės kyšį, šiuos pinigus priėmė ir už kyšį pažadėjo pasinaudodamas savo įtaka paveikti valstybės tarnautojus – (duomenys neskelbtini) apygardos teismo teisėjus, kad jie, nagrinėdami baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, veiktų neteisėtai ir priimtų A. S. palankų sprendimą – netenkintų nuteistosios A. P. apeliacinio skundo dalies ir paliktų nepakeistą 2017 m. gegužės 22 d. (duomenys neskelbtini) rajono apylinkės teismo nuosprendžio dalį dėl 836400 Lt, 303185 Eur ir 19740 Didžiosios Britanijos svarų, paimtų 2012 m. sausio 6 d. kratos metu A. S. ir A. P. gyvenamojoje vietoje - (duomenys neskelbtini), grąžinimo A. S.“. A. S. inkriminuota BK 226 straipsnio 4 dalis numato atsakomybę už korupcinį tarpininkavimą, kai asmuo įsipareigoja už kyšį panaudoti turimą įtaką ir paveikti atitinkamą instituciją ar konkrečius reikiamus įgaliojimus turinčius asmenis, kad šie priimtų papirkėjui rūpimą tarnybinį sprendimą, atliktų tam tikrus pageidaujamus veiksmus ar atvirkščiai, nepriimtų nepageidaujamo sprendimo arba neatliktų nepageidaujamų veiksmų. Korupcinis šios nusikalstamos veikos elementas gali pasireikšti ne vien tik kyšio priėmimu, bet ir pažadu ar susitarimu jį priimti, taip pat reikalavimu ar provokavimu duoti kyšį (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje atskleidžiamas kvalifikuotos pasyvios prekybos poveikiu sudėties požymis – A. S. nors ir nepadarė realios įtakos teisėjams, tačiau šios veikos kvalifikavimui užteko ir pastarojo pažado tai padaryti (tariama, tikėtina įtaka). Kasacinio teismo praktikoje taip pat patvirtinama, kad tarpininko įtaka gali būti tikėtina ar tariama, pastarasis realios įtakos gali ir neturėti, kaip ir ketinimų įvykdyti duotą pažadą

paveikti adresatą, o papirkėjas dėl jo galimybių ir ketinimų gali klysti. Svarbu, kad papirkėjui susidarytų įspūdis, jog kaltininkas paveiks subjektą, dėl kurio veikimo ar neveikimo bus patenkinti kyšio davėjo interesai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, iš aptartos teismų praktikos spręstina, kad kvalifikuodami tarpininko papirkimą teismuose įrodinėjamas paperkančiojo asmens noras duoti kyšį tarpininkui, susitarimo dėl kyšio veiksmai, paperkančiojo siekis, jog tarpininkas padarytų poveikį subjektams dėl paperkančiajam asmeniui naudingo sprendimo, kurį atitinkami subjektai priimtų teisėtai arba neteisėtai veikdami, tai yra, veikimas tiesiogine tyčia. Kvalifikuojant tarpininko kyšininkavimą, tiesioginės tyčios nustatymui didžiausia reikšmė skiriama vertinant tarpininko siekį neteisėtai praturtėti pažadant, susitariant dėl kyšio su tarpininko papirkėju ir būtent atitinkamu, sąmoningu tarpininko elgesiu – pažadėjimu papirkėjui, jog papirkėjo naudai paveiks atitinkamus valstybės tarnautojus, pareigūnus ar institucijas. Pažymėtina, kad tarpininkas gali nebūtinai draugiškai susitarti dėl kyšio iš poveikį perkančio asmens, tačiau šio kyšio iš pastarojo tarpininkas gali ir reikalauti bei provokuoti jį duoti už atitinkamą tikrą ar tariamą tarpininko poveikį subjektams, kurie poveikį perkančiam asmeniui priimtų naudingą sprendimą.

2.5. Objektyviosios pusės požymių nustatymas ir jų pakankamumas teisminėje praktikoje

Objektyviosios pusės požymiams yra skiriama daugiausia dėmesio kvalifikuojant BK 226 straipsnyje numatytas veikas, kadangi šio straipsnio atskiros dalys būtent ir skiriasi per objektyviosios pusės požymius – pirmoje dalyje numatyta atsakomybė už tarpininko papirkinėjimą, o antroje dalyje – už tarpininko kyšininkavimą, straipsnio dispozicijose pateikiamas ne vienas alternatyvus požymis, veikos aprašytos gana detalčiai ir, iš pirmo žvilgsnio, sudėtingai. Iki 2011 m. BK 226 straipsnyje numatytos pasyvios prekybos poveikiu nusikaltimas buvo laikomas baigtu, kai kaltininkas už kyšio davėjo pasiūlytą ar pažadėtą arba duotą kyšį pažada pastarajam jo interesais paveikti atitinkamą instituciją. Objektyvioji pusė pasireiškia aktyviais veiksmais – asmens pažadu pasinaudojant savo įtaka už kyšį paveikti valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, tarptautinę viešąją organizaciją arba jų tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jis kyšio davėjo interesais atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų (Prapiestis, 2010, p. 89-90). Šiandien pasyvi prekyba poveikiu (tarpininko kyšininkavimas) laikoma baigtu nusikaltimu, kai asmuo pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina arba tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui savo ar kitų asmenų naudai tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjo ar susitarė priimti kyšį arba reikalavo ar provokavo duoti kyšį, arba priėmė kyšį, pažadėjęs paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus (BK 226 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2002). BK 226 straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų sudėtys yra formalios. Tai patvirtina ir kasacinis teismas savo praktikoje: „BK 226 straipsnio sudėtis yra formalioji ir nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas už kyšio davėjo pasiūlytą ar pažadėtą arba duotą kyšį pažada šiam jo interesais paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų arba neveiktų“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje). „Nusikalstamos veikos baigtumui būtina nustatyti ne tik vieną iš pirmiau nurodytų alternatyvių su kyšio priėmimu (davimu) susijusių objektyviųjų požymių, bet ir tarpininko pažadą (galimą) kyšio davėjui paveikti BK 226 straipsnyje nurodytą subjektą, kad šis atitinkamai veiktų ar neveiktų vykdydamas įgaliojimus“ (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Objektyviają pusę sudarantis priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių nėra svarbus kvalifikuojant veiką pagal

atitinkamą BK 226 straipsnio dalį, kadangi šia veika konkretūs materialūs padariniai gali ir nekilti: „Kadangi nusikalstama veika yra formali, tai priežastinis ryšys tarp veiksmų ir kilusių padarinių veikos kvalifikavimui įtakos neturi.“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Žemesnių grandžių teismai taip pat laikosi kasacinės instancijos teismo formuojamos pozicijos (vertikalusis precedento poveikis), jog „(...) nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas (poveikiu prekiaujantis asmuo) už kyšio davėjo pasiūlytą ar pažadėtą arba duotą kyšį pažada šiam jo interesais paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų arba neveiktų“ (Šiaulių apygardos teismo 2021 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kasacinio teismo praktikoje nurodyta, kad tai, kokiomis priemonėmis ir būdais kaltininkas įgyvendina savo pažadą – ar skiria gautus pinigus pažado įgyvendinimui, ar pasilieka sau, ar apskritai perduoda juos su tuo visiškai nesusijusiems asmenims ar organizacijoms, veikos kvalifikavimui reikšmės neturi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Prekybos poveikiu nusikalstama veika pastaruoju metu sulaukia atgarsio ir visuomenėje Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų ir merų rinkimų kontekste, kadangi Panevėžio apygardos teismas asmenį pripažino kaltu pagal BK 226 straipsnio 2 dalį ir tai lėmė asmens pašalinimą iš savivaldybių merų rinkimų, o vėliau – grąžinimą į rinkimus. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad: „nors tiesioginis kaltinamojo pažadas veikti R. K. interesais tik už kyšį neužfiksuotas, tačiau iš visų aptartų faktinių duomenų matyti, kad K. T., būdamas (duomenys neskelbtini) meru, buvo itin suinteresuotas dalyvauti savivaldos ir mero rinkimuose ir juos laimėti (sąraše įrašytas pirmuoju numeriu). K. T. pažadėjo R. K. ir atliko aktyvius veiksmus dėl žemės sklypo „pajudavimo“, o bekalbant apie R. K. interesus dėl žemės sklypo ir atsisakymą dalyvauti politikoje, paprašė (pasiūlė) paaukoti Komitetui. Pakrypus kalbai apie atlygį, K. T. ir R. K. susitarė dėl kyšio priėmimo būdo ir dydžio, pervedant auką į K. T. nurodytą sąskaitą. Auka buvo pervesta į sąskaitą ir priimta, nes K. T. tuojau pat buvo informuotas apie padarytą pavedimą ir žinojo, kas pervedė pinigus ir kieno vardu jis buvo padarytas.“ (Panevėžio apygardos teismo 2023 m. vasario 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi, šioje byloje teismui pakako duomenų kvalifikuoti K. T. veiksmus pagal BK 226 straipsnio 2 dalį – asmuo pažadėjo ir atliko veiksmus dėl žemės sklypo R. K. naudai, susitarė dėl kyšio, jį užmaskuojant kaip paramą rinkimų komitetui, šį kyšį gavo iš R. K. BK 226 straipsnio 1 dalyje numatyta aktyvi prekyba poveikiu (tarpininko papirkimas) ir veika laikoma baigtu nusikaltimu, kai asmuo pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai

organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, jam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį (BK 226 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2002). Kaip pavyzdį kvalifikuojant tarpininko papirkinėjimą galima paminėti baudžiamąją bylą, kurioje asmuo pirmosios instancijos teismo buvo nuteistas pagal BK 226 straipsnio 1 dalį už tai, kad siekdamas palankaus teismo procesinio sprendimo priėmimo, davė advokatui kyšį, jog pastarasis paveiktų atitinkamą teisėją. Apeliacinės instancijos teismas asmenį išteisino, o kasacinis teismas paliko pirmosios instancijos apkaltinamąjį nuosprendį išaiškindamas, jog *„veikos kvalifikavimui pagal BK 226 straipsnio 1 dalį nėra svarbu, kad kaltininkas žinotų konkrečius valstybės tarnautojus, kurie bus paveikti, ar būdus, kaip rezultatas bus pasiektas. Pirmosios instancijos teismo nuosprendyje išdėstyti įrodymai, kuriais remiantis buvo konstatuota, kad V. P. su L. J. aptarinėjo jo baudžiamosios bylos paskyrimo už piniginių atlygį pageidaujama teisėjui aplinkybes, kad L. J. perdavė V. P. šiam tikslui pasiekti reikalingą (V. P. nurodytą) pinigų sumą, t. y. susitardamas dėl kyšio ir jį duodamas atliko BK 226 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, objektyvioji pusė tarpininko kyšininkavimo atveju pasireiškia aktyviais veiksmais – pažadu ar susitarimu priimti kyšį arba reikalavimu ar provokavimu duoti kyšį už pastarojo pažadą paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, o tarpininko papirkimo atveju – asmuo pasiūlo, pažada, susitaria arba duoda kyšį prekiautojui poveikiu už tai, kad pastarasis paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus. Taip pat, siekiant kuo aiškesnio įstatymo, siūlytina BK 226 straipsnio 1 ir 2 dalyse po žodžių „paveiktų“ (1 dalyje) ir „pažadėjęs paveikti“ (2 dalyje) vietoje „atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį“ nurodyti „valstybės ar savivaldybės instituciją, įstaigą ar organizaciją, tarptautinę viešąją organizaciją arba valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį“.

Taip pat, teismų praktikoje suformuota pozicija, jog nėra svarbu, ar visą gautą kyšį tarpininkas pasiima sau, ar dalį kyšio perduoda asmeniui, kuriam padaromas poveikis. Vienoje baudžiamųjų bylų visų instancijų teismai pripažino, jog asmuo pagrįstai nuteistas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (pasyvi prekyba poveikiu), o būtent, V. K., būdamas advokatu ir neturėdamas įgaliojimų atstovauti, ginti ar teikti teisinės paslaugas L. G. ir jos

sutuoktiniui Ž. G., kuris buvo sulaikytas, pažadėjo L. G. pasinaudodamas savo, kaip advokato, įgaliojimais, pažintimis ir kita tikėtina įtaka, paveikti prokurorą, jog šis nesikreiptų į teismą dėl kardomosios priemonės – suėmimo, Ž. G. skyrimo, provokavo ir reikalavo L. G. duoti jam neįvardintos sumos kyšį kaip „dovanėlę prokurorui“. Kasacinės instancijos teismas šioje baudžiamojoje byloje pažymėjo, jog: *„kaltininko veiksmų kvalifikavimui pagal šį BK straipsnį, neturi reikšmės, kam konkrečiai kaltininkas ketino skirti reikalaujamus, provokuojamus duoti ar paimtus pinigus ir ar iš viso ketino tai padaryti, – svarbu, kad kyšio davėjui susidarytų išpūdis, jog kaltininkas paveiks subjektą, dėl kurio veikimo ar neveikimo bus patenkinti kyšio davėjo interesai.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kaip jau minėta aptariant prekybos poveikiu nusikalstamos veikos subjektą, nors prekiautojui poveikiu keliami tik bendri amžiaus ir pakaltinamumo reikalavimai, tačiau iš duomenų turi būti aišku, kad prekiautojas poveikiu leidžia poveikio pirkėjui pagrįstai manyti, jog jis gali pasinaudoti savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais giminyste, pažintimis ar kita tikėtina arba tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui.

Pavyzdžiui, vienoje baudžiamųjų bylų buvo remiamasi užfiksuotais asmenų pokalbiais ir būtent susitarimo dėl kyšio dydžio, jo paskirstymo bei kyšio priėmimo fakto pakako kvalifikuoti asmens veiką pagal BK 226 straipsnio 2 dalį, nors poveikis atitinkamoms institucijoms ar pareigūnams ir nebuvo padarytas: *„Iš kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo protokoluose užfiksuotų pokalbių matyti, kad A. G. su A. M. tarėsi dėl kyšių sumos dydžio ir kokios dalys kokiems (numanomiems) įstaigoms (pareigūnams) būtų perduodamos, kad būtų užtikrintas tyrimo nutraukimas. Tai rodo, kad A. G. susitarė priimti ir priėmė iš A. M. 3 500 Eur kyšį, žadėdamas jai pasinaudoti savo pažįstamo pagalba ir paveikti teisėsaugos institucijų atstovus, kad šie neteisėtai vykdydami savo įgaliojimus nutrauktų tyrimą, kuris vykdomas A. M. atžvilgiu. Pirmosios instancijos teismas nenustatė, kad A. G. bendravo su kokiais nors teisėsaugos pareigūnais ar kreipėsi į ką nors dėl realių veiksmų A. M. interesais atlikimo. Tačiau ši aplinkybė veikos kvalifikavimui reikšmės neturi, nes susitaręs priimti ir priėmęs kyšį A. G. sudarė A. M. išpūdį, kad jis veikia kaip tarpininkas ir kad kyšio pinigai bus perduoti teisėsaugos pareigūnams, galintiems nutraukti jos atžvilgiu atliekamą ikiteisminį tyrimą.“* (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, kvalifikuojant tarpininko kyšininkavimą nėra būtina nustatyti, jog tarpininkas iš tikrųjų pasinaudojo savo pažintimis ir padarė įtaką atitinkamiems subjektams, kurie priėmė kyšio davėjui naudingą sprendimą,

tačiau šios veikos objektyviajai pusei patvirtinti pakanka susitarimo dėl kyšio priėmimo, taip pat, kaip ir minėtoje byloje, kyšio priėmimo fakto ir tarpininką paperkančiam asmeniui (kyšio davėjui) duoto pažado paveikti atitinkamus subjektus (nagrinėtoje byloje – pasinaudojant pažįstamo pagalba paveikti teisėsaugos pareigūnus).

Nors dažniausiai prekybos poveikiu nusikaltimas kvalifikuojamas kaip baigtas, tačiau pasitaiko atvejų, kai asmenys traukiami atsakomybėn už rengimąsi padaryti prekybos poveikiu nusikaltimą. Pagal BK 21 straipsnio 1 dalį, rengimasis padaryti nusikaltimą yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas. Asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, todėl tokia atsakomybė taikoma tik už kvalifikuotą aktyvią ir pasyvią prekybą poveikiu (BK 226 straipsnio 3 ir 4 dalys). Teismų praktikoje rengimasis padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą yra tais atvejais, kai kaltininkas savo veiksmais palengvina nusikaltimo įgyvendinimą, tačiau jo veiksmuose dar nėra ketinamo įvykdyti nusikaltimo objektyviųjų požymių, nustatytų konkretaus BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje. Tokie veiksmai, nors jais ir nepradedamas faktinis konkretaus nusikaltimo darymas, laikytini pavojingais, nes būtent jie sudaro lengvinančias sąlygas realizuoti susiformavusį nusikalstamą sumanymą. Rengimasis padaryti nusikaltimą turi būti konkretus. Vien tik tai, kad sumanymas nebuvo realizuotas iki galo, todėl nėra aišku, kokie galėjo būti nusikaltimų rezultatai, neužkerta kelio kaltininkui inkriminuoti rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pavyzdžiui, vienoje kasacinės instancijos teismo byloje išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad iš skundžiamo apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio pašalinus neįrodytą reikalavimo duoti kyšį požymį, byloje nustatyti R. A. ir A. C. veiksmai atitinka rengimąsi padaryti prekybos poveikiu nusikaltimą (BK 21 straipsnio 1 dalis): *„Byloje nustatyta, kad R. A. kartu su A. C., veikdami kaip bendrininkai, keletu susitikimų metu (pagal bylos duomenis, nuo 2016 m. spalio 3 d. iki 2016 m. gruodžio 21 d.) aptarinėjo galimo nusikaltimo planą, derino kiekvieno iš jų veiksmų kryptį, nustatė reikalaujamo kyšio dydį, sprendė, kuris Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimo variantas V. G. būtų palankiausias, analizavo, kurie teisėjai galimai prieinami kontaktui dėl derybų užmezgti. Be to, pasiskirstę užduotimis, ėmėsi veiksmų, kuriais realiai buvo sudaromos sąlygos įgyvendinti nusikalstamą sumanymą: R. A. skambino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjui V. A., kuris buvo juos dominančią bylą nagrinėjančios kolegijos pirmininkas, susitikimų su juo metu teiravosi apie Darbo partijos bylos eigą; A. C. tuo tarpu ieškojo ryšio su V. G.; po kiekvieno iš susitikimų R. A. ir A. C. vienas kitam teikdavo informaciją*

apie pasiektus tikrus ar tariamus jų veiksmų rezultatus. Byloje konstatuoti konkretūs į nusikalstamo sumanymo įgyvendinimą nukreipti R. A. ir A. C. veiksmai, šių veiksmų pobūdis ir intensyvumas neleidžia jų laikyti tik tyčios iškėlimu aikštėn. R. A. ir A. C. nustatyti išoriškai pasireiškę aktyvūs veiksmai BK 21 straipsnio 1 dalies prasme pripažintini veikimo plano sudarymu siekiant prekiauti poveikiu, todėl laikytini nusikalstamais“. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad tyčios iškėlimas aikštėn – tai tokie kaltininko veiksmai, kuriais jis atskleidžia tretiesiems asmenims savo ketinimą ar apsisprendimą padaryti konkretų nusikaltimą. Ir nors, viena vertus, vien tik kaltininko žodžiu išreikštas ketinimas padaryti nusikaltimą (tyčios iškėlimas aikštėn) baudžiamosios teisės požiūriu iš tiesų nėra laikomas nusikalstamu, kita vertus, veiksmai, kurių imamasi sudarant lengvinančias sąlygas padaryti sunkų arba labai sunkų nusikaltimą, BK 21 straipsnio prasme, jau laikytini rengimusi padaryti tokį nusikaltimą. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, šioje byloje kaltininkų veiksmai buvo gana detalai suplanuoti – objektyvioji pusė pasireiškė tai, kad buvo skambinama ir susitinkama su dominančią bylą nagrinėjančios teisėjų kolegijos pirmininku, teirautasi informacijos, abu bendrininkai turėjo pasiskirstę užduotis kas su kuo ieškos ryšių, tarpusavyje keitėsi informacija apie savo veiksmų rezultatus, todėl buvo konstatuota, jog tokie asmenų veiksmai palengvino nusikaltimo padarymo sąlygas. Tačiau, kaip ir jau minėta, prekyba poveikiu yra gana intelektinis nusikaltimas, kurį nėra paprasta įrodyti, būtina surinkti abejonių dėl veikos padarymo nekeliančius įrodymus, o kaip matyti iš teisminės praktikos, teismams dažnai kyla abejonių dėl tam tikrų bylos duomenų ir jų pripažinimo įrodymais grindžiant asmenų kaltę, todėl atitinkamai kvalifikuoti rengimasi padaryti prekybą poveikiu tampa tikrai sudėtinga, nes sąlygų, palengvinančių šio nusikaltimo padarymą, sudarymas gali būti suprantamas ir interpretuojamas gana plačiai.

BK 226 straipsnio 1-5 dalyse numatytas požymis – tiesiogiai arba netiesiogiai, pats arba per tarpininką. Iš vienos pusės galėtų atrodyti, jog požymiai tiesiogiai arba netiesiogiai, pats arba per tarpininką yra atskiri, tačiau kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad visi šie požymiai yra aiškinami kartu ir apibūdina veikos padarymo būdą: „*veikos padarymo būdas – tiesiogiai arba netiesiogiai, suprantamas taip, kad kaltininkas veikas gali padaryti pats (tiesiogiai) arba per trečiuosius asmenis, t. y. tarpininkus (netiesiogiai)*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kalbant apie kyšio priėmimą ir davimą, iš kyšininkavimą, papirkimą ir prekybą poveikiu sudarančių veikų tik kyšio priėmimas ir davimas visada padaromi tam tikru informatyviu fiziniu veiksniu, kuris gali būti aiškiai užfiksuojamas. Kitos veikos (pažadas,

susitarimas, reikalavimas, provokavimas, pasiūlymas) gali būti padarytos vien tik žodžiu, nesant jokio kyšio fizinio pavidalo. Tokiais atvejais iškyla tų žodžių ir realių ketinimų atitikties nustatymo problema. Todėl yra būtina nustatyti, kad vien iš asmenų pokalbių atskleista veika yra reali (tikra), kad asmuo nejuokavo, neapsimetinėjo, kad iš tikrųjų ketino priimti ar duoti kyšį. Tokia pozicija formuojama ir kasacinio teismo praktikoje: *„Kyšio pareikalauta gali būti atvirai, tiesiai ar užmaskuotai, per trečiuosius asmenis ir pan. Svarbu, kad toks reikalavimas būtų realus (tikras), t. y. susijęs su tarnautojo tikru ketinimu gauti kyšį už savo veikimą ar neveikimą“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip pavyzdį galima paminėti apeliacinės instancijos teismo sprendimą, kuriame asmuo pirmosios instancijos teismo buvo išteisintas, o apeliacinės instancijos teismo – nuteistas už kvalifikuotą pasyvią prekybą poveikiu: *„Teisėjų kolegijos vertinimu, pokalbių metu A. P. išsakytos frazės patvirtina jam pareikštame kaltinime nurodytas aplinkybes, kad jis susitarė priimti kyšį ir per šešis kartus priėmė 154 470 Eur reikalauto kyšio, pažadėjęs paveikti (duomenys neskelbtini) miesto savivaldybės ir (duomenys neskelbtini) inspekcijos valstybės tarnautojus ar jiems prilygintus asmenis, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, t. y. kad jie veiktų R. A. vadovaujamos bendrovės naudai sudarant taikos sutartį tarp UAB „duomenys neskelbtini“ ir UAB „duomenys neskelbtini“* (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau šioje byloje kasacinės instancijos teismas panaikino šį apeliacinio teismo sprendimą ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą konstatuodamas, kad *„apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio turinys neleidžia daryti išvados, kad įrodymų visuma patvirtina, jog A. P. pažadėjo R. A. už kyšį paveikti (duomenys neskelbtini) savivaldybės administracijos ir (duomenys neskelbtini) tarnautojus ar jiems prilygintus asmenis. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje apie šį būtinąjį nusikalstamos veikos požymį atskirai nėra pasisakyta, o išvada apie šio požymio nustatymą teismo padaryta įvertinus įrodymus dėl alternatyvių veikų – susitarimo priimti didelės vertės kyšį ir jo priėmimo. Kadangi teismo nuosprendyje nėra nurodyta konkrečių duomenų (įrodymų) dėl aptariamo požymio nustatymo, ši apkaltinamojo nuosprendžio dalis yra grindžiama prielaidomis, o ne patikimais ir pakankamais įrodymais.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, šioje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad nebuvo įrodytas A. P. pažadas R. A. už kyšį paveikti savivaldybės tarnautojus, kadangi apeliacinės instancijos teismas kaltinimą grindė prielaidomis, bet ne konkrečiais įrodymais. Šioje byloje dar kartą matome aiškų pavyzdį, jog BK 226 straipsnyje numatytos veikos įrodinėjimas yra sudėtingas, teismai skirtingai vertina įrodymus ir jų pakankamumą šios

nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Ši veika pasižymi intelektiniu pobūdžiu, todėl subjektai beveik visada BK 226 straipsnyje nurodytus objektyviuosius požymius siekia maskuoti, todėl atsakingiems pareigūnams tampa iššūkiu atlikti tinkamą veikos kvalifikavimą ir palikti kuo mažiau abejonių, kurios būtų nagrinėjant teisme aiškinamos kaltinamojo naudai ir lemia išteisinamąjį nuosprendį.

Dar du svarbūs alternatyvūs požymiai – prekiautojas poveikiu turi tikėtiną ar tariamą įtaką. Sąvokos tikėtina įtaka ir tariama įtaka neturi būti priešinos: 2011 m. birželio 21 d. įstatymu į prekybos poveikiu definiciją šalia pasinaudojimo tikėtina įtaka buvo įtrauktas ir pasinaudojimo tariama įtaka požymis (BK 226 straipsnio 2 dalis), tačiau to negalima suprasti taip, kad dėl to iš esmės pasikeitė šio nusikaltimo sudėtis. Iki 2011 m. kodekso pakeitimų nebuvo numatyta, kad tikėtiną įtakos požymis bus aiškinamas kaip apimantis ir apgaulės panaudojimą dėl įtakos (tariamą įtaką) (Mickevičiūtė, 2019, p. 226). Sąvokos „tikėtina įtaka“ ir „tariama įtaka“ nėra visiškai skirtingo turinio ir neturėtų būti priešinos. Tikėtina įtaka gali būti tiek reali, tiek ir nereali, t. y. netikra, tariama, išgalvota. Doktrinoje J. Prapiestis nurodė, kad tikėtina įtaka turi būti pakankamai reali, veiksminga įtaka konkrečiai įstaigai, institucijai ar organizacijai, konkrečioms asmenims, galinti lemti minėtų subjektų veiklą kyšio davėjo interesais ir tokią įtaką turi patvirtinti konkrečios objektyvios aplinkybės (Prapiestis, 2010, p. 90). Minėtas prekybos poveikiu normos pakeitimas traktuotinas ne kaip kriminalizacijos išplėtimas, bet kaip definicijos patikslinimas. Taigi tiek ankstesnė (2005 m. birželio 23 d.), tiek galiojanti (2011 m. birželio 21 d.) prekybos poveikiu normų redakcijos gali būti taikytos ir tiems atvejams, kai kyšio davėjas apgaunamas dėl tarpininko galimybių ir ketinimų paveikti adresatą. Tačiau kyla klausimas, ar nereikėtų į BK 226 straipsnio sudėtį įtraukti apgaulės požymį, kuris apimtų atvejus, kai kyšio davėjas apgaunamas dėl prekiautojo poveikiu galimybių paveikti tam tikrus valstybės tarnautojus, jiems prilygintus asmenis ar institucijas. Žinoma, svarstant apgaulės požymio įtraukimą į BK 226 straipsnį reikėtų įvertinti, ar kvalifikuojant veikas nekils kolizija tarp sukčiavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamų veikų. Doktrinoje yra teigiama, kad žvelgiant iš istorinės perspektyvos *„tariama įtaka neatitinka tikslų, kurių siekiama prekybos poveikiu kriminalizavimu. Anksčiau apgaulės panaudojimas dėl turimos padėties, t. y. įtakos, atitiko sukčiavimo požymius. Todėl kyla pagrįstų abejonių dėl šio požymio įtvirtinimo BK 226 straipsnyje“* (Mickevičiūtė, 2018, p. 37). Taigi, anot vieno autorių, tariamos įtakos požymis, kas iš esmės atitinka apgaulės požymį, numatymas BK 226 straipsnyje įneša daugiau neaiškumo atibojant prekybą poveikiu ir sukčiavimą, todėl tokio požymio (tarios įtakos) BK 226 straipsnyje numatyti apskritai nereikia. Visgi šiandien teisės mokslas siūlo apgaulės požymį numatyti kaip alternatyvų BK 226 straipsnio 2 dalyje:

„po žodžių „tikėtina arba tariama įtaka“ įrašyti žodžius „arba apgaule“ (Prapiestis, 2022, p. 251). Teismų praktikoje aiškinama, kad kaip sukčiavimas galėtų būti vertinami atvejai, kai nukentėjusysis apskritai apgaunamas dėl to, kad jam reikia korupciniu pagrindu spręsti neva iškilusią problemą, pavyzdžiui, telefonu melagingai pranešama apie eismo įvykį, kurį sukėlė artimas asmuo, ir siūloma už kyšį paveikti įvykį tiriančius pareigūnus ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pagal tokį teismų praktikos aiškinimą šiuo metu galima atskirti sukčiavimą ir prekybą poveikiu, tačiau galvojant apie apgaulės požymio įtraukimą į BK 226 straipsnį turi būti įvertinta, ar nebus į įstatymą įnešta daugiau neaiškumo nei aiškumo, kadangi formaliai minėta kasacinio teismo sprendimo telefoninio sukčiavimo situacija būtų kvalifikuojama kaip prekyba poveikiu, o apgautas nukentėjęs asmuo formaliai taip pat turėtų būti traukiamas atsakomybėn už kyšio davimą (aktyvią prekybą poveikiu).

Iš teismų praktikos galima matyti, kad teismai yra nustatę gana aukštą prekybos poveikiu nusikalstamos veikos požymių įrodytumo kartelę, todėl pasitaiko atvejų, kai asmenys išteisinami dėl atitinkamo įrodymų vertinimo ir jų nepakankamumo. Pavyzdžiui, teismas konstatavo, kad negalima daryti neabejotinos ir vienareikšmiškos išvados, jog pokalbio metu G. V. pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti didelės vertės kyšį R. P., o šis su tokiu pasiūlymu sutiko. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs tuos pačius bylos įrodymus, padarė priešingą išvadą, t. y. kad minėto pokalbio turinys patvirtina kyšio siūlymo ir sutikimo jį priimti faktus. Kasacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nepripažino kyšio siūlymo (pažado) ir sutikimo jį priimti įrodytumo. Kasacinis teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai vadovavosi visuotinai pripažintu *in dubio pro reo* principu, pagal kurį visos abejonės ir neaiškumai, kurių nėra galimybės pašalinti, turi būti aiškinami baudžiamojo atsakomybėn traukiamo asmens naudai, apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis, o duomenų, kuriais remiantis galima tik manyti, kad nusikalstama veika galėjo būti padaryta, nepakanka išvadoms apie asmens kaltumą padaryti ir apkaltinamajam nuosprendžiui priimti: „Kasacinis teismas nustatė, kad G. V. ir R. P. inkriminuojamų veiksmų pavojingumas sietinas būtent su jų korupciniu pobūdžiu, t. y. kad už pageidaujamą poveikį R. P. buvo siūlomas kyšis, o jį šis sutiko priimti. Vadinasi, minėta aplinkybė privalo būti konstatuota nepalikus dėl to jokių abejonų, nes be šios aplinkybės visi kiti byloje nustatyti veiksmai ir susitarimai praranda nusikalstamai veikai būdingą pavojingumą. Pagal pateiktą kaltinimą kyšio siūlymo (pažado) ir sutikimo jį priimti faktinė aplinkybė grindžiama vieninteliu bylos įrodymu – G. V. ir R. P. vykusio pokalbio turiniu, tiksliau, keliomis pokalbio dalyvių išsakytomis frazėmis. Kasacinės instancijos teismo teisėjų

kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismo šių frazių vertinimas yra tik viena iš galimų pokalbio metu išsakytų frazių interpretacijų. Be selektyvaus citavimo ir apeliacinės instancijos teismo paaiškinančių intarpų, pokalbio fragmentas nepasižymi pakankamu aiškumu ir informatyvumu korupciniam ryšiui nustatyti. Antai, pirmosios instancijos teismas visiškai kitaip interpretavo minėtą pokalbio fragmentą, būtent, kad, pašnekovams kalbant įvairiomis temomis, aiškumo ir nuoseklumo dėl to, kad paminėta suma galėtų būti siejama su parama partijai, nėra.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, aptartoje byloje išteisinimą lėmė kaltinamųjų pokalbio metu išsakytų frazių aiškinimas. Iš aptartų kasacinio teismo išaiškinimų matyti, kad esminis prekybos poveikiu elementas – kyšio pasiūlymas (pažadėjimas) ir sutikimas jį priimti – privalo būti konstatuotas nepalikus dėl to jokių abejonių, todėl negali būti formuojama tokia prekybos poveikiu įrodinėjimo praktika, kai esminiai šios nusikalstamos veikos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai nustatomi vien tik pagal kaltinimui palankią užfiksuoto pokalbio interpretaciją.

Dar vienos bylos pavyzdys rodo, jog teismų sprendimai išsiskiria. Pirmosios instancijos teismas A. P. dėl kaltinimo provokavus, reikalavus, susitarus priimti ir priėmus kyšį išteisino, konstatavęs, kad neįrodyta, jog kaltinime nurodytomis aplinkybėmis R. A. perdavė A. P. kyšio sumą ir nenustatytas būtinas nusikaltimo, numatyto BK 226 straipsnio 4 dalyje, sudėties požymis – kaltinamojo A. P. pažadas R. A. už kyšį paveikti valstybės tarnautojus ar jiems prilygintus asmenis. Apeliacinės instancijos teismas priėmė priešingą sprendimą tuos pačius įrodymus įvertindamas kitaip. Kasacinės instancijos teismas konstatavo, jog apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo išteisinamojo nuosprendžio dalį ir nuteisdamas A. P. už kyšio provokavimą ir reikalavimą jį duoti, susitarimą priimti ir jo priėmimą pagal BK 226 straipsnio 4 dalį, nesilaikė duomenų pripažinimo įrodymais ir įrodymų vertinimo taisyklių, netinkamai vertino iš esmės vienintelį ir pagrindinį įrodymą byloje – liudytojo parodymus. Šioje byloje nustatyta, kad pirminiai duomenys apie kyšio provokavimą ir reikalavimą buvo gauti pažeidžiant asmens teisę į susižinojimo slaptumą, įstatyme nustatytą duomenų rinkimo tvarką. Kadangi ikiteisminio tyrimo pareigūnai, elgdamiesi pasyviai ir ignoruodami įstatymų nustatytą tvarką, leido privačiam asmeniui rinkti tyrimui reikšmingus duomenis, jie buvo gauti neteisėtu būdu, suvaržant žmogaus teises ir pažeidžiant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 20 straipsnio 4 dalies reikalavimus. Be to, nagrinėjamu atveju veikos padarymą lėmė provokacija, o už tokią veiką negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Teismų praktikos..., 2021). Taigi, šiuo atveju baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimas lėmė duomenų – liudytojo parodymų,

nepripažinimą įrodymu. Tai rodo, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokurorai turi ne tik tinkamai kvalifikuoti veiką, tačiau ir užtikrinti byloje esančių duomenų, ypač tų, kuriais grindžiamas kaltinimas, atitikimą įrodymams keliamiems leistinumui, sąsajumo bei pakankamumo reikalavimams, nes priešingu atveju tai lemia kaltinamųjų išteisinimą.

Šiandien prekybos poveikiu ir apskritai korupciniai nusikaltimai yra aktualūs ir dėl nagrinėjamų bei išnagrinėtų rezonansinių bylų, kurios formuoja ir tam tikrą visuomenės požiūrį į korupciją ir jos užkardymą. Vilniaus apygardos teismas 2022 m. balandžio 19 d. priėmė išteisinamąjį nuosprendį rezonansinėje „MG Baltic“ byloje. Nors šis apygardos teismo sprendimas yra apskūstas apeliacine tvarka ir byla Lietuvos apeliaciniame teisme dar nėra išnagrinėta, tačiau tam tikras įžvalgas dėl priimto pirmosios instancijos teismo sprendimo galima padaryti. Vertinant E. Masiulio ir R. Kurlianskio veiksmus ir įrodymus, teismas padarė išvadą, jog prekybos poveikiu nusikaltimo nebuvo. Teismas konstatavo, jog 90 000 Eur sumą E. Masiulis gavo iš R. Kurlianskio ir pažymėjo, kad abu asmenys nurodė skirtingą pinigų perdavimo tikslą – E. Masiulis teigė, jog pinigai iš R. Kurlianskio paimti kaip paskola yra skirti jo nekilnojamajam turtui, o R. Kurlianskis nurodė priešingai – pinigai skirti paremti E. Masiulio politinę veiklą. Byloje nustatyta, kad prie E. Masiuliui perduoto alkoholinio butelio ir pinigų buvo paskolos susitarimas, pasirašytas tik E. Masiulio, nepatvirtintas notarine tvarka, kaip to reikalauja teisės aktai, kratos metu savanoriškai šio paskolos susitarimo nepateikė, jį pateikė vėliau ikiteisminio tyrimo metu. Teisėjų kolegija padarė išvadą: *„Seimo nario (E. M.) ir privataus asmens (R. K.) bendravimas, kurio turinys – privatų asmenį dominančio teisės akto priėmimas, Seimo nario asmeninis balsavimas ir pažadėta įtaka kitiems Seimo nariams, nesuderinamas su skaidraus sprendimų priėmimo standartu. Sutiktina, kad Seimo narys dėl užimamų pareigų turi ir gali bendrauti su žmonėmis, ir ne tik Seime, visgi šios bylos aplinkybėmis, R. K. ir E. M. bendravimas Seimo nario kompetencijos klausimais pernelyg neformalus, net familiarus, galintis sukelti įvairių interpretacijų“* (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Iš šios teismo išvados būtų galima spręsti, kad vis dėlto teismas nustatė, kad Seimo narys pažadėjo padaryti įtaką kitiems Seimo nariams tvirtinant byloje nurodytus įstatymų projektus, tačiau nusprendė, jog tokie E. Masiulio veiksmai neatitinka skaidraus sprendimų priėmimo standartų, o veikos padarymo metu tokie veiksmai nebuvo kriminalizuoti kaip tai yra dabar pagal BK 175-1 straipsnį (Neteisėtas politinių organizacijų, analitinių centrų ar politinių kampanijų finansavimas). Vis dėlto šioje vietoje pažymėtina, kad kaip jau aptarta anksčiau šiame darbe, kvalifikuoti veiką pagal BK 226 straipsnį nėra būtina, jog įtaka realiai būtų padaryta, užtenka vien pažado ir už tai gauto neteisėto atlygio. Šiuo atveju, teismo vertinimu,

neužteko duomenų pagrįsti, jog minėta R. Kurlianskio E. Masiuliui duota pinigų suma buvo kaip kyšis už tam tikrą E. Masiulio įtaką tam tikroms valstybės institucijoms ar asmenims. Galime spręsti, kad teismas nenustatė ryšio tarp E. Masiulio gautų pinigų iš R. Kurlianskio ir atliktų veiksmų (E. Masiulio pažado paveikti kitus Seimo narius, institucijas). Nuosprendyje matoma, kad teisėjų kolegija byloje esančius užfiksuotus asmenų pokalbius laiko neinformatyviais: *„Teisėjų kolegija vertina, kad pokalbis yra itin trumpas ir neinformatyvus, pageidaujama veikimą ar siekiamą ir pažadėtą poveikį iš jo sunku išvelgti, o jokių kitų įrodymų, patvirtinančių šias aplinkybes, nurodytas kaltinimuose (trijuose – dėl siekiamo ir pažadėto poveikio dėl balsavimo „už“), byloje nėra.“* (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Reikia turėti omenyje, jog korupciniai nusikaltimai yra intelektualūs, asmenys savo susitarimus, pažadus ir neteisėtus atlygius siekia maskuoti, todėl kvalifikuojant veiką yra būtina visus asmenų atliktus veiksmus ir turimus duomenis sujungti nuosekliai ir logiška grandine, kaip tai ne kartą yra konstatavęs kasacinės instancijos teismas: *„Nusikaltimą padariusio asmens kaltės įrodinėjimui netiesioginiais įrodymais keliamas reikalavimas, kad šiais įrodymais nustatyti tarpiniai faktai ir išvados tarpusavyje turi būti sujungti nuosekliai ir logiška grandine“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. ir 2016 m. spalio 11 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Teismas nustatė, kad *„šios bylos duomenimis, nesant abejonių apie E. M., kaip frakcijos seniūno, tikėtiną įtaką L. frakcijos nariams, nustatytas tik objektyvus kaltinamųjų siektas rezultatas, bet ne konkretus poveikis asmenims“* (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Galima kelti abejones, ar pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino visus duomenis byloje ir pagrįstai neišvelgė prekybos poveikiu nusikaltimo, nors ir nustatė, kokio rezultato buvo siekiama, nustatė, kad E. Masiulis neteisėtai, būtent iš R. Kurlianskio, gavo didelę sumą grynųjų pinigų. Iš bylos duomenų matyti, kad E. Masiulis su R. Kurlianskiu susitikio ne kartą, susitikimų metu aptarinėjo R. Kurlianskiui aktualius įstatymų leidybos klausimus, o E. Masiulis atliko ir tam tikrus aktyvius veiksmus. Teismas nustatė, kad *„E. M. turėjo pasiūlymo dėl Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio pakeitimo tekstą, kurios priėmimu buvo suinteresuotas R. K., kaltinamieji R. K. ir E. M. 2015 m. spalio 21 d. susitikimo metu aptarė pageidaujama pataisos (...) palaikymą“*. Iš teismo sprendimo taip pat matyti, kad teisėjų kolegijai dėl atskirų epizodų pritrūko įrodymų: *„Apibendrinusi bylos nagrinėjimo metu ištirtus įrodymus teisėjų kolegija vertina, kad kaltinimas R. K. dėl šio siekiamo poveikio ir, atitinkamai, E. M., dėl pažadėto R. K. poveikio miesto merui yra nepasitvirtinęs – remiasi tik R. K. atskiromis frazėmis kitų asmenų – R. R. ir E. M. pokalbio metu. Baudžiamoji atsakomybė yra kraštutinė poveikio priemonė – ultima ratio, tuo tarpu*

kaltinimas pateiktas dėl sunkaus nusikaltimo, kaip minėta, remiantis frazių nuotrupomis kitų asmenų pokalbio metu“ (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Iš šios teismo išvados galima spręsti, kad inkriminuojant kvalifikuotą prekybą poveikiu teismui reikalinga daugiau duomenų, o asmenų pokalbių epizodai nėra pakankami. Teismas pabrėžia ir inkriminuojamo nusikaltimo sunkumą, todėl manytina, jog kvalifikuojant prekybos poveikiu nusikaltimo sudėtis, ypač kvalifikuotas, kurios yra sunkūs nusikaltimai, reikalinga kuo daugiau duomenų, atskleidžiančių šios veikos sudėties požymius. Manytina, jog nuosprendyje trūksta nuoseklumo sujungiant visus duomenis nuoseklia ir logiška grandine, sujungiant teismo konstatuotus faktus, kas galbūt galėtų lemti ir įvairiapusiškesnį įrodymų vertinimą. Susitikimo su STT pareigūnu metu pastarasis išreiškė kritiką dėl šio pirmosios instancijos sprendimo ir nurodė, kad jo manymu prekybos poveikiu nusikaltimas buvo padarytas. Pavyzdžiui, nurodė, jog STT rado vienos partijos failą, kuriame buvo užfiksuota darbotvarkė, kuri buvo siunčiama partijos nariams prieš posėdį, o darbotvarkėje įvairios spalvos lapukais buvo sužymėta, kaip reikia balsuoti tam tikru klausimu (darbotvarkėje buvo ir būtent R. Kurlianskiui aktualaus įstatymo projekto klausimas). Iš nuosprendžio matyti, kad teisėjų kolegija nevertino sutarto žymėjimo dėl frakcijos narių pozicijos tam tikru klausimu naudojimo kaip neteisėto poveikio frakcijos nariams. Galiausiai teismas, įvertinęs R. Kurlianskio ir E. Masiulio veiksmus, padarė išvadą, kad *„privatų verslininką ir politikus, konkrečiu atveju, Seimo narį E. M., siejo susiklostę politinio finansavimo santykiai, dėl kurių buvo galima daryti įtaką politikui priimamiems sprendimams, juo manipuluoti, tačiau tokio pobūdžio veika iki 2020 m. sausio 1 d. nebuvo kriminalizuota, o veikos nusikalstamumą nustatantis baudžiamasis įstatymas atgal negalioja.“* (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi, kaip matyti teismas išvelgė asmenų neteisėtus veiksmus, tačiau nurodė, kad tuo metu tokie veiksmai nebuvo kriminalizuoti, o prekybos poveikiu nusikaltimo nebuvo, nors vertinant faktines aplinkybes – E. Masiulio iš R. Kurlianskio neteisėtai gautus pinigus, šių asmenų susitikimų metu aptartą informaciją bei E. Masiulio atliktus veiksmus, būtų galima išvelgti tam tikrus BK 226 straipsnyje nurodytos veikos sudėties požymius (pažadą padaryti įtaką Seimo nariams už atitinkamą neteisėtą atlygį).

Pirmosios instancijos teismas vertindamas R. Kurlianskio ir V. Gapšio susitarimą kėlė abejones ir nurodė, jog pokalbiuose nėra konkretikos (pokalbio metu pastarieji tarėsi apie nuolaidas reklamuojant partiją, susitarimą dėl mažesnio reklamos biudžeto ir pan.). STT pareigūno vertinimu, veika buvo padaryta, kadangi V. Gapšys pasakė, jog partijai reikia nuolaidų, o R. Kurlianskis nurodė, kaip reikia atitinkamai balsuoti tam tikrais klausimais.

Teismas šiame pokalbyje neįžvelgė asmenų susitarimo, nors reikia suprasti, jog žmonės yra pažįstami, inteligentiškai bendrauja prie pietų stalo, todėl akivaizdžiai nekalba. Byloje užfiksuota, kad dėl R. Kurlianskio veiksmų vienai reklamų buvo pritaikyta nuolaida, o V. Gapšys atitinkamai kalbėjosi su frakcijos nariais dėl atitinkamo balsavimo. Teismas sprendime pažymėjo, kad *„2015 m. rugsėjo 28 d., 11.30 val. – 12.00 val., restorane „A.“, adresu (duomenys neskelbtini), Vilniuje, vykusio R. K. ir V. G. susitikimo metu, kaltinamieji aptarė įstatymo priėmimo eigą, B. B. komiteto pirmininko P (P. N.) vaidmenį, V. G. atliekamus veiksmus ir R. K. pageidaujamą rezultatą“* (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi, teismas aiškiai pažymėjo, jog V. Gapšys ir R. Kurlianskis susitikimo metu aiškiai aptarė atliekamus veiksmus, R. Kurlianskis nurodė jam reikalingą rezultatą. Anot STT pareigūno, šioje vietoje teismui pritrūko duomenų kvalifikuoti prekybą poveikiu, nors, STT pareigūno vertinimu, tarp R. Kurlianskio ir V. Gapšio susitarimas buvo, kadangi pastarasis nurodė, kokį poveikį padarys, šis susitarimas akivaizdesnis nei E. Masiulio ir R. Kurlianskio, kadangi V. Gapšys ir R. Kurlianskis jau vieno susitikimo metu aptarė R. Kurlianskio pageidavimus, dėl šių pageidavimų atliko veiksmus (pavyzdžiui, pakalbėjo su frakcijos nariais) ir atitinkamai gavo nuolaidą reklamai, kas turėtų būti vertintina kaip užmaskuotas kyšis. Teismas nuolaidos kaip kyšio nevertino: *„Teisėjų kolegijos vertinimu, bylos duomenys patvirtina priešingą – V. G., vykdydamas jam priskirtas pareigas „partijoje“, rūpinosi šios partijos reklamine kampanija, dėl to jam buvo aktualios išlaidos, vedė derybas dėl nuolaidų. Teisėjų kolegija derybose dėl nuolaidų nusikalstamų kėslių neįžvelgia. R. K., būdamas privataus juridinio asmens (UAB „M“) vadovu, yra laisvas suteikti ar nesuteikti nuolaidas užsakovams, tai tėra verslo sudėtinė dalis, nėra nusikalstama“* (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Tačiau keltinas klausimas, ar nuolaidos suteikimas neturėtų būti vertinamas platesniu kontekstu, atsižvelgiant į asmenų susitarimus ir atitinkamą veikimą. Pažymėtina, kad kyšiu kasacinio teismo praktikoje laikoma *„bet kokia forma išreikšta nauda – svarbu nustatyti, kad ši nauda yra gaunama kaip atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo veikimą arba neveikimą. Be to, kyšis turi turėti tam tikrą ekonominę vertę rinkoje, egzistuojančių objektyviai. Kyšį sudaranti nauda paprastai pagerina jį gaunančio asmens turtinę padėtį arba patenkina kitus jo interesus.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pirmosios instancijos teismo sprendime taip pat konstatuota, jog R. Kurlianskio prašymu V. Gapšys susitiko su ministre ir aptarė R. Kurlianskiui rūpimą klausimą: *„Teisėjų kolegija vertina, jog R. K., būdamas žiniasklaidos priemonės vadovas, iš tiesų turėjo suinteresuotumą, jog (duomenys neskelbtini) ministerijos lėšos viešinimui būtų išleistos*

(sumokėtos), aptardami problemą, kad (duomenys neskelbtini) sutarčių nepavyksta sudaryti, nes nepatvirtina Viešųjų pirkimų tarnyba, minėjo galimą tolesnį pasinaudojimą (duomenys neskelbtini) turima sutartimi. V. G. iš tiesų sutiko pasikalbėti šiuo klausimu su ministre ir tai padarė” (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Teismas šioje vietoje lakoniškai konstatavo, jog baudžiamosios bylos duomenys nepatvirtina, jog V. Gapšys pagal R. Kurlianskio pageidavimą pažadėjo paveikti ministrę. Taigi, teismas vertindamas R. Kurlianskio ir V. Gapšio veiksmus padarė išvadą, kad „Bylos duomenimis nenustatyta, kad kaltinamieji tarėsi dėl atlygio, kuris galėtų būti vertinamas kyšiu baudžiamosios teisės prasme. Teisėjų kolegija šią išvadą daro įvertinusi baudžiamosios bylos duomenis, patvirtinančius kaltinamųjų bendravimo faktą ir turinį“ (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Apibendrinus STT pareigūno įžvalgas bei teismo sprendimo motyvus galima teigti, jog pozicijos išsiskiria, STT pareigūnas įžvelgia prekybos poveikiu nusikalstamos veikos sudėties požymius, o teismas, nor ir konstatuoja tam tikrus susitarimus tarp Seimo nario ir privataus verslininko, tačiau neižvelgia prekybos poveikiu nusikaltimo dalyko – kyšio būvimo, nuolaidos politinės partijos reklamai nevertina kaip užmaskuoto kyšio, nors STT pareigūno vertinimu būtent nuolaida ir turėtų būti laikoma kyšiu. Reikia turėti omenyje, kad BK 226 straipsnyje numatytos veikos sudėtis yra formali, todėl veikos kvalifikavimui pakanka asmenų susitarimo dėl kyšio ir tarpininko pažado paveikti atitinkamus subjektus, o kyšio materialus buvimas bei konkretaus poveikiu padarymas veikos kvalifikavimui esminės įtakos neturi. Vis dėlto gilesnių įžvalgų ir asmenų veiksmų detalesnio vertinimo pagal aptartą Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. sprendimą negalima daryti, kadangi ši baudžiamoji byla yra nagrinėjama apeliacine tvarka Lietuvos apeliaciniame teisme.

2.6. Prekybos poveikiu atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų ir teisėto elgesio teismų praktikoje

Prekyba poveikiu pirmiausia reikia atriboti nuo teisėto veikimo – lobizmo, pagal Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymą, kurio 4 straipsnyje numatytos lobisto teisės ir pareigos, kurių laikantis ši veikla yra legali. Šio įstatymo 6 straipsnyje nurodyta, kada lobisto veikla nelaikoma teisėta: „Lobistinė veikla yra neteisėta, jeigu lobistas nedeklaruoja lobistinės veiklos šio įstatymo nustatyta tvarka; lobistinę veiklą vykdo į lobistų sąrašą neįrašytas asmuo“ (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2000). Lobistinė veikla ir prekybos poveikiu nusikaltimas suartėja, kai lobistine veikla užsiima kitas asmuo nei naudos gavėjas ir tai reiškia, kad tada atsiranda tarpininkas, kuris bendrauja su politiku ar kitu sprendimų priėmėju ir daro jam įtaką siekiant patenkinti užsakovo interesus (Ambrazevičiūtė et. al., 2020, p. 30).

Iš esmės prekybos poveikiu nusikaltimą nuo teisėto lobizmo galima atskirti pagal asmens galimybes daryti poveikį konkreitiems sprendimų priėmėjams, kurias nulemia tam tikra asmens padėtis ar ryšiai, todėl asmeniui užimant aukštesnes pareigas didėja galimybės daryti poveikį platesniam asmenų ratui. Taip pat antras momentas, pagal kurį galima identifikuoti nusikalstamą elgesį – subjektas gauna neteisėtą naudą. Tiek lobizmo, tiek prekybos poveikiu atvejais yra samdomas tarpininkas, kuris gauna tam tikrą atlygį, tačiau prekybos poveikiu atveju tarpininkas paveikia sprendimų priėmėją neteisėtais būdais, o lobistinėje veikloje tarpininkas (lobistas) daro įtaką teisėtai pagal šį procesą reglamentuojantį įstatymą (Ambrazevičiūtė et. al., 2020, p. 36-40). Šioje vietoje pažymėtinos ir privačių bei viešųjų interesų sampratos: „Privatūs interesai – deklaruojančio asmens (ar jam artimo asmens) suinteresuotumas asmenine turtine ar neturtine nauda, deklaruojančio asmens (ar jam artimo asmens) moralinė skola, moralinis įsipareigojimas ar kitas panašaus pobūdžio interesas deklaruojančiam asmeniui atliekant tarnybines pareigas. Viešieji interesai - visuomenės suinteresuotumas, kad deklaruojantys asmenys visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai.“ (Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, 1997). Taigi, atskiriant lobizmą ir prekybą poveikiu itin svarbiais indikatoriais tampa pačio tarpinininko asmenybė, jo galimybės daryti įtaką, šios įtakos darymo teisėtumas bei viešieji ir privatūs interesai, kuriuos kyla pavojus supainioti dėl vis intensyvėjančių artimų santykių tarp privataus sektoriaus ir valdžios atstovų.

Dar daugiau, aptariamo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2–3 punktuose įstatymų leidėjas aiškiai yra nurodęs, kad lobistu neturi teisės būti fizinis asmuo, kuris yra valstybės politikas, valstybės pareigūnas, valstybės tarnautojas ar teisėjas, taip pat buvę nurodytais asmenimis, jeigu iki prašymo įrašyti į lobistų sąrašą pateikimo dienos nesuėjo 1 metai po to, kai

pasibaigė jo kadencija ar įgaliojimai arba jis buvo atleistas iš šių pareigų (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2000). Taigi įstatymų leidėjui nustatčius, kad lobistu negali būti valstybės tarnautojas, kartu konstatuotina, jog lobisto veikla užsiimti neturi teisės ir valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, tačiau kasacinis teismas pripažįsta, kad lobistui suteikta teisė daryti įtaką įstatymų leidybai, kuri liečia ne tik dalies, bet ir daugumos visuomenės interesus, todėl galime išvelgti ryšių tarp lobisto ir viešojo intereso įgyvendinimo: „*Darant neteisėtą įtaką gali būti priimami teisės aktai, palankūs ne visuomenės, o siauriems tam tikrų grupių interesams, ir gali turėti itin neigiamų pasekmių visuomenei*” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje asmuo buvo išteisintas visose instancijose, o iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo galima matyti, kad lobistas elgiasi neteisėtai, jeigu jis nėra įtrauktas į lobistų sąrašą ir vykdydamas lobistinę veiklą pažeidžia lobistinę veiklą reguliuojantį specialų įstatymą. Šio įstatymo pažeidimas lemia administracinę atsakomybę, o neteisėta veikla gali peraugti į baudžiamosios teisės sritį ir lobistas gali būti traukiamas atsakomybėn už prekybą poveikiu ar papirkimą: „*A. R. yra įrašytas į lobistų sąrašą, o tai reiškia, kad VTEK, įtraukdama jį į lobistų sąrašą, nustatė, jog jis atitinka įstatyme nustatytus reikalavimus ir turi teisę užsiimti lobisto veikla. Byloje nėra duomenų, kad įstatymo nustatyta tvarka būtų panaikintas VTEK sprendimas A. R. įtraukti į lobistų sąrašą. Jeigu lobistas, vykdydamas lobistinę veiklą, pažeidžia Lobistinės veiklos įstatymo reikalavimus, jam taikytina administracinė atsakomybė. Tuo tarpu, baudžiamieji atsakomybė lobistui gali būti taikyta tik už prekybą poveikiu (BK 226 straipsnis), papirkimą (BK 227 straipsnis). Tačiau tokie kaltinimai nagrinėjamu atveju A. R. nesuformuluoti.*” (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Siekiant aiškumo kvalifikuojant prekybą poveikiu, yra būtina atskirti šią veiklą ne tik nuo teisėto tarpininkavimo (lobistinės veiklos), tačiau ir nuo kitų panašių nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos baudžiamajame įstatyme. Pirmiausia atskyrimas turėtų būti daromas tarp prekybos poveikiu ir sukčiavimo, kuris numatytas nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams skyriuje. BK 226 straipsnyje yra numatytas tariamos įtakos požymis, reiškiantis apgaulės panaudojimą dėl įtakos, o būtent panaudotos apgaulės požymis yra vienas pagrindinių kvalifikuojant sukčiavimo nusikalstamą veiklą. Pavyzdžiui, telefoninio sukčiavimo atvejais nukentėjusysis skatinamas „papirkti“ tariamą prekiautoją įtaką (telefoninį sukčių) ir formaliai galėtų atrodyti, jog būtent nukentėjusysis atlieka nusikalstamą veiksmą – papirkinėja tarpininką (BK 226 straipsnio 1 dalis), o telefoniniais sukčiais žada pasinaudoti tariama įtaka ir jo veika galėtų būti kvalifikuojama kaip tarpininko kyšininkavimas. Tačiau

tokiais atvejais turime ne tik tariamą įtaką, bet ir tariamą priežastį, dėl kurios reikia mokėti (dvigubas sukklaidinimas). Sukklaidintas asmuo sumoka tarpininkui siekdamas padėti išvengti giminaičiui atsakomybės už nusikaltimą, kurio iš tikrųjų nebuvo. Taigi teigtina, kad tokie atvejai turėtų likti sukčiavimo normos veikimo sferoje, o apgautas žmogus neturėtų būti įtariamas jokia nusikalstama veika. Toks požiūris vyrauja ir kasacinio teismo praktikoje, iš kurios matyti, kad kaip sukčiavimas (BK 182 straipsnis) galėtų būti vertinami atvejai, kai asmuo apskritai apgaunamas dėl to, kad jam reikia korupciniu būdu spręsti neva iškilusią problemą (pavyzdžiui, telefonu melagingai pranešama apie eismo įvykį, kurį sukėlė artimas asmuo, ir siūloma už kyšį paveikti įvykį tiriančius pareigūnus) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 4 d. ir 2016 m. birželio 14 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Doktrinoje galima rasti sukčiavimo ir prekybos poveikiu atskyrimą pagal objektyvų ir subjektyvų kriterijus prekiautojo poveikiu atveju: objektyviuoju kriterijumi tarpininko kyšininkavimo pagrindas – objektyvi tarpininko socialinė padėtis (pažintys, darbas, tarnyba, ryšiai, giminystė). Vadovaujantis subjektyviuoju kriterijumi tarpininko kyšininkavimas nuo sukčiavimo skiriasi tuo, kad sukčiavimo atveju asmuo iš anksto žino, jog atlygį pasiliks sau, jo niekam neperduos ir iš tikrųjų nesieks kitų asmenų veikimo ar neveikimo, todėl šiuo atveju aktualus kaltininko psichinio santykio nustatymas veikos darymo metu – ką iš tikrųjų jis ketina padaryti: tarpininkauti gavęs kyšį ar jį pasisavinti (Pakštaitis, 2004, p. 102). Taigi, tiek teismų praktikoje, tiek doktrinoje atvejai, kai asmens tikslas yra apgauti kitą asmenį spręsti problemą korupciniu būdu bei pasisavinti šio asmens pinigus turi būti ir yra vertinami kaip sukčiavimas. Tiesa, STT pareigūnas pokalbio metu atskleidė, kad siūlymai apgaulės požymį įtraukti į BK 226 straipsnio sudėtį reikštų tam tikrų veikų, kurios pagal dabartinį reguliavimą kvalifikuojamos kaip sukčiavimas, nepagrįstą kvalifikavimą kaip prekyba poveikiu (pavyzdžiui, šiame darbe jau minėti telefoninių sukčių atvejai). Atitinkamai kyla klausimų, ar įtraukus apgaulės požymį nebus iškreipta aptarta kasacinio teismo praktika, pagal kurią galima atskirti sukčiavimą ir prekybą poveikiu. Manytina, kad tiesioginis apgaulės požymio įtvirtinimas BK 226 straipsnyje dar labiau apsunkintų sukčiavimo ir prekybos poveikiu atskyrimą, kadangi prekybos poveikiu sudėtyje būtų tiesiogiai nurodomas esminis sukčiavimo sudėties požymis – apgaulė, todėl gali būti sukuriamas ydingas reguliavimas, kai, pavyzdžiui, telefoninio sukčiavimo atvejai bus prilyginami prekybai poveikiu, todėl išeitų, jog sukčius atsakytų už tarpininko kyšininkavimą, o nukentėjęs asmuo – už tarpininko papirkimą.

BK 226 straipsnio 2 dalyje numatyta pasyvi prekyba poveikiu (tarpininko kyšininkavimas), o BK 226 straipsnio 4 dalyje kvalifikuota pasyvi prekyba poveikiu

(kvalifikuotas tarpininko kyšininkavimas, pasireiškiantis didesnės nei 250 MGL kyšio verte). Taigi, iš esmės prekybos poveikiu atveju tarpininkas realizuoja kyšininkavimo sudėties požymius, tačiau BK 226 straipsnio atitinkamai 2 arba 4 dalis tampa specialioji norma bendros kyšininkavimo (BK 225 straipsnis) normos atžvilgiu, kadangi šiuo atveju tarpininkas kyšį priima ne už savo, kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą, tačiau veikia kaip tarpininkas (kuris gali būti ne tik valstybės tarnautojas, o bet kuris privatus fizinis ar juridinis asmuo) trijų subjektų grandinėje (paperkantis tarpininką asmuo, tarpininkas ir subjektas, kuriam tarpininkas pažada padaryti poveikį). Tarpininko kyšininkavimo esmę yra išskyręs ir kasacinis teismas: *„tarpininko kyšininkavimo (BK 226 straipsnio 2 ir 4 dalys) esmė yra asmens įsipareigojimas už kyšį panaudoti (tikėtiną ar tariamą) įtaką ir paveikti atitinkamą instituciją (įstaigą, organizaciją) ar konkrečius reikiamus įgaliojimus turinčius asmenis, kad šie priimtų papirkėjui rūpinimą tarnybinį sprendimą, atliktų tam tikrus pageidaujamus veiksmus ar, atvirkščiai, nepriimtų nepageidaujamo sprendimo arba neatliktų nepageidaujamų veiksmų. Kyšininkaujant yra du subjektai – kyšio davėjas (papirkėjas) ir kyšio gavėjas (tarpininkas).“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, tarpininko kyšininkavimo atveju subjektas gali būti bet kuris asmuo, atitinkantis bendruosius subjektui keliamus amžiaus ir pakaltinamumo reikalavimus, priešingai nei kyšininkavimo atveju, kurio subjektas tik valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, tarpininkas kyšį ima būtent ne už savo teisėtą ar neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus, tačiau pažada tarpininką paperkančiam asmeniui paveikti atitinkamą subjektą, kuris priimtų paperkančiajam naudingą sprendimą. Kyšininkavimo objektyviosios pusės išaiškinimą yra pateikęs ir kasacinis teismas: *„kyšininkavimo nusikalstamos veikos objektyvioji pusė pasireiškia alternatyviomis veikomis, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo: 1) priima kyšį; 2) provokuoja jį duoti; 3) pažada jį priimti; 4) susitaria jį priimti; 5) reikalauja jį duoti. Baudžiamajai atsakomybei pagal BK 225 straipsnį kilti pakanka bet kurios vienos iš šių veikų padarymo. Kadangi kyšininkavimo alternatyvios veikos provokuojant duoti, pažadant, susitariant priimti bei reikalaujant duoti kyšį yra formalus nusikaltimas, pagal įstatymą jis yra laikomas baigtu nuo bet kurios minėtos alternatyvios veikos padarymo, tai nėra būtina, kad kaltininkas realiai priimtų (gautų) kyšį.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nors kyšininkavimo objektyviosios pusės požymiai iš esmės yra analogiški ir tarpininko kyšininkavimo sudėtyje numatytiems požymiams kalbant apie patį kyšį (priima, pažada, susitaria, provokuoja arba reikalauja duoti kyšį), tačiau, kaip jau minėta, šios veikos skiriasi pagal subjektą – kyšininkavimo atveju kyšį asmuo gauna būtent už jo teisėtą ar

neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus, o tarpininko kyšininkavimo atveju subjektas jokių įgaliojimų gali ir neturėti ir jis gauna kyšį būtent už pasinaudojimą ar pažadą pasinaudoti savo realia, tikėtina ar tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijoms, tarptautinėms viešosioms organizacijoms, valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims. Iš to galima daryti išvadą, kad tarpininko kyšininkavimo (pasyvi prekyba poveikiu) yra speciali norma bendrosios kyšininkavimo normos atžvilgiu. Kasacinio teismo praktikoje pasisakoma, kad kyšininkavimo norma yra specialioji norma piktnaudžiavimo sudėčiai: „*jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo gauna turtines vertybes ar paslaugas, kurias asmuo jam perduoda ar suteikia ne už konkrečių veiksmų atlikimą (ar neatlikimą) vykdant įgaliojimus, tokia veika, atsižvelgiant į kitas nustatytas bylos aplinkybes, kvalifikuojama pagal BK 228 straipsnį kaip piktnaudžiavimas*“ (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2017 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, sprendžiant, kad pati bendriausia norma korupciniuose nusikaltimuose yra piktnaudžiavimo sudėtis, kuri kvalifikuojama už valstybės tarnautojo įgaliojimų viršijimą ar piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, tačiau jei už atitinkamą tarnautojo veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus yra gaunamas kyšis, tokiu atveju veika realizuoja kyšininkavimo sudėtį ir apima piktnaudžiavimo sudėtį, o tarpininko kyšininkavimo atveju, BK 226 straipsnio norma apima tiek piktnaudžiavimą, tiek kyšininkavimą, kadangi tarpininko kyšininkavimas yra specialioji norma BK 225 straipsnio atžvilgiu: „*kyšininkavimas savo esme visada kartu yra ir piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, todėl santykis tarp šių dviejų giminingų normų įvardijamas kaip bendrosios normos (piktnaudžiavimas) ir specialiosios normos (kyšininkavimas) konkurencija. Įveikiant šią konkurencijos rūšį, pirmenybė teikiama specialiajai normai, kurios visiškai pakanka veikai kvalifikuoti. Būtent todėl piktnaudžiavimo siekiant asmeninės ar turtinės naudos normoje (BK 228 straipsnio 2 dalis) yra nuoroda į tai, kad ji taikoma tik tuo atveju, jeigu nebuvo kyšininkavimo požymių o tarpininko kyšininkavimo sudėtis tampa specialia kyšininkavimo norma*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. ir 2018 m. kovo 13 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Tačiau reikia atskirti atveju, kai tas pats asmuo realizuoja skirtingas nusikalstamų veikų sudėtis, tokiu atveju veikos kvalifikuojamos atskirai pagal BK 226 straipsnį ir BK 225 straipsnį. Pavyzdžiui, vienoje kasacinio teismo byloje teisėjas nuteistas tiek pagal BK 226 straipsnį, tiek pagal BK 225 straipsnio 2 dalį: „*pagal BK 226 straipsnio 2 dalį pareikšto kaltinimo esmę sudaro tai, kad R. S. reikalavo, susitarė ir priėmė kyšį, pažadėdamas paveikti kitą asmenį, kad šis veiktų neteisėtai vykdydamas įgaliojimus, t. y. į teisėjų kolegiją nagrinėjant L. J. bylą paskirtų būtent teisėją R. S., nors teisme veikė kompiuterinė bylų skirstymo sistema parenkanti teisėjus atsitiktine tvarka. Tuo tarpu*

kaltinimo pagal BK 225 straipsnio 2 dalį esmė yra ta, kad kyšis buvo reikalaujamas, dėl jo buvo tariamasi ir jis buvo priimtas už neteisėtus paties R. S. kaip teisėjo veiksmus jau priimant sprendimą dėl L. J. bylos nagrinėjimo iš esmės. Atsižvelgiant į nustatytas bylos aplinkybes ir nusikalstamų veikų požymių skirtumus, nėra pagrindo daryti išvadą, kad R. S. nuteisiant pagal 225 straipsnio 2 dalį ir BK 226 straipsnio 2 dalį buvo pažeistas non bis in idem principas, nes jis buvo nuteistas pagal atskirus BK straipsnius už skirtingo turinio nusikalstamas veikas.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš šios bylos matyti, kad būtent teisėjo pažadas L. J. paveikti kitą asmenį, kuris paskirtų teisėją į L. J. aktualios baudžiamosios bylos nagrinėjimą, realizavo BK 226 2 dalies sudėtį, nes teisėjas priėmė kyšį ne už savo teisėtą ar neteisėtą, veikimą ar neveikimą, tačiau už pažadą paveikti atitinkamą asmenį, o BK 225 straipsnio 2 dalyje numatyta veikia buvo realizuota teisėjui R. S. priimant kyšį būtent bylos nagrinėjimo metu už savo kaip teisėjo neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus.

BK 227 straipsnyje numatyta dar viena korupcinė nusikalstama veika – papirkimas. Ši veika taip pat aktuali apžvelgiant panašių nusikalstamų veikų atribojimą nuo BK 226 straipsnyje numatytų sudėčių. Būtent BK 226 straipsnio 1 ir 3 dalyje numatyta aktyvi prekyba poveikiu (tarpininko papirkimas). Papirkimo ir tarpininko papirkimo atveju atribojimas gana aiškus jau lingvistiškai iš pačios normos pavadinimo – tarpininko papirkimo atveju asmuo papirkinėja ne konkretų valstybės tarnautoją, jog šis vykdydamas įgaliojimus veiktų teisėtai arba neteisėtai, o tarpininką, kuris papirkėjui pažada pasinaudoti savo realia ar tariama, tikėtina įtaka tam tikriems valstybės tarnautojams, jiems prilygintiems asmenims ar institucijoms, jog šios priimtų tarpininką paperkančiam asmeniui naudingą sprendimą. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kaip tarpininko papirkimas pasireiškia objektyviai: *„tarpininko papirkimo esmė yra asmens, turinčio tikėtinos įtakos, papirkimas, kad jis papirkėjo interesais paveiktų atitinkamą instituciją (įstaigą, organizaciją) ar konkrečius reikiamus įgaliojimus turinčius asmenis, kad jie priimtų papirkėjui rūpimą tarnybinį sprendimą, atliktų tam tikrus pageidaujamus veiksmus ar, atvirkščiai, nepriimtų nepageidaujamo sprendimo arba neatliktų nepageidaujamų veiksmų.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, teismų praktikoje pateikiamas ir detalesnis papirkimo kvalifikavimo apibūdinimas: *„pagal BK 227 straipsnį baustinas ne tik siekimas kyšiu savo naudai kokių nors konkrečių teisėtų ar neteisėtų valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmų (neveikimo), vykdant įgaliojimus, bet ir siekimas kyšiu išimtinės padėties ar apskritai paperkamo asmens palankumo ateityje. Vadinasi, pagal BK 227 straipsnį kaip papirkimas kvalifikuotini ir tie atvejai, kai asmuo, siekdamas sau pageidautinos valstybės tarnautojo*

ar jam prilyginto asmens veiklos, siūlo, žada duoti ar duoda jam turtines vertybes, aiškiai jo neinformuodamas, už kokį konkretų veikimą ar neveikimą (teisėtą ar neteisėtą, praeityje ar ateityje) vykdant įgaliojimus siūlomos, žadamos ar duodamos turtinės vertybės.“ (Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, palyginus tarpininko papirkimo ir papirkimo kvalifikavimo apibūdinimus kasacinio teismo praktikoje darytina išvada, kad atibojant šias veikas problemų nekyia, kadangi tarpininko papirkimo norma yra specialioji papirkimo normos atžvilgiu – papirkimo atveju asmuo siekdamas naudoti sau, siūlo, žada duoti ar duoda kyšį būtent valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už jo teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, o pasyvios prekybos poveikiu atveju asmuo papirkinėja ne konkretų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, o tarpininką, kuris pažada pasinaudodamas savo realia ar tariama įtaka padaryti poveikį atitinkamiems valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims ar institucijoms, jog jie priimtų tarpininką paperkančiam asmeniui naudingą sprendimą.

3. BAUSMIŲ RŪŠYS IR DYDŽIAI UŽ PREKYBĄ POVEIKIU LIETUVOS IR UŽSIENIO BAUDŽIAMUOSIUOSE KODEKSUOSE

Pagal pirminę nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusio BK 226 straipsnio redakciją už pasyvią prekybą poveikiu buvo numatytos alternatyvios bausmės - areštas arba laisvės atėmimas iki trejų metų, o už nedidelės vertės kyšį (baudžiamasis nusižengimas) – bauda arba areštas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2002).

Vis dėlto šios sankcijos neatitiko tarptautinės teisės standartų, todėl buvo sukritikuotos GRECO, kuri trečiojo vertinimo ataskaitoje padarė išvadą, jog Lietuvai reikia peržiūrėti sankcijas, kurios taikomos už kyšininkavimą ir prekybą poveikiu, padarant jas nuoseklesnes, taip pat keisti taikomų bausmių griežtumą (ypač už papirkimą ir prekybą poveikiu (tarpininko kyšininkavimą) užtikrinant, kad jos būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (Vertinimo ataskaita Lietuvai dėl Baudžiamosios teisės konvencijos..., 2009). Atsižvelgiant į GRECO rekomendacijas, nuo 2011 m. liepos 5 d. įsigaliojusi iš esmės pasikeitusi BK 226 straipsnio redakcija už pasyvią prekybą poveikiu šalia arešto ir laisvės atėmimo iki penkerių metų, numatė dar vieną papildomą alternatyvą bausmę – baudą (BK 226 straipsnio 2 dalis). Atitinkamai įvedus kvalifikuotą pasyvios prekybos poveikiu sudėtį buvo numatytas tik laisvės atėmimas nuo dvejų iki aštuonerių metų (BK 226 straipsnio 4 dalis). Aktyvios prekybos poveikiu atveju – bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki ketverių metų (BK 226 straipsnio 1 dalis). Kvalifikuota aktyvaus prekybos poveikiu sudėtis taip pat numatė tik laisvės atėmimą iki septynerių metų (BK 226 straipsnio 3 dalis). Dėl aktyvios ir pasyvios prekybos poveikiu, kai kyšis yra mažesnis nei 1 MGL, ir toliau laikoma baudžiamuoju nusižengimu, tačiau prie baudos ir arešto sankcijoje numatyta ir laisvės apribojimo bausmė. Tiesa, dėl baudžiamojo nusižengimo, iki 2011 m. buvo įtvirtintas nedidelės vertės kyšio dalyko požymis, kuris buvo vertinamasis ir kėlė neaiškumą, kadangi kyšio dydis yra viena esminių aplinkybių, kvalifikuojant korupcinio pobūdžio veikas, todėl senojoje redakcijoje neapibrėžus kyšio dydžio aiškiau skaičiumi, nebuvo teisinio aiškumo dėl tuometinėje BK 226 „tarpininko kyšininkavimo“ straipsnio 1 dalyje numatyto nesunkaus nusikaltimo ir 2 dalyje reglamentuoto tarpininko kyšininkavimo kaip baudžiamojo nusižengimo (Gutauskas, Laucius, 2007, p. 121). Taigi, kaip matyti, sankcija palyginus su pirmine kodekso versija griežtėja – pirminėje redakcijoje pasyvi prekyba poveikiu buvo nesunkus nusikaltimas, o po 2011 m. pokyčių tiek pasyvi prekyba, tiek naujai kriminalizuota aktyvi prekyba poveikiu yra apysunkiai nusikaltimai, o naujai įvestos kvalifikuotus sudėtys (didelės vertės kyšis) – sunkūs nusikaltimai. Pagirtina, kad buvo panaikintas vertinamasis nedidelės vertės kyšio dalyko požymis ir įvestas konkretus kyšio dalyko vertės dydis, kas leidžia paprasčiau kvalifikuoti prekybos poveikiu

kaip baudžiamojo nusižengimo atvejus. Tiesa, pagal sankcijos dydžius galima spręsti, jog pasyvi prekyba poveikiu baudžiama griežčiau nei aktyvi. Spręstina, kad tai yra siejama su subjektų veiksmų pavojingumu – pasyvios prekybos poveikiu atveju subjektas ne tik pažada ar susitaria priimti kyšį, reikalauja ar provokuoja duoti kyšį, tačiau už tą kyši ir pažada paveikti tam tikras valstybines institucijas ar valstybės tarnautojus, valstybės pareigūnus, o aktyvios prekybos atveju subjektas tik pasiūlo, pažada, susitaria duoti arba duoda kyšį už prekiautojo įtaka realius ar tariamus veiksmus. Atsižvelgiant į GRECO rekomendacijas, už visus korupcinius nusikaltimus sankcijos buvo griežtinamos, įskaitant ir prekybą poveikiu - griežtinimas pasireiškė tiek alternatyvių bausmių numatymu (bauda ar areštas), griežtinimu laikyta ir naujų atskirų straipsnio dalių numatymas, pavyzdžiui, kvalifikuotos prekybos poveikiu sudėtys, kurios jau priskiriamos sunkių nusikaltimų kategorijai (Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67 (...) straipsnių pakeitimo..., 2010). Kategoriškos išvados, kodėl aktyvios prekybos poveikiu atveju numatyta žemesnė maksimalios laisvės atėmimo bausmės termino riba nei pasyvios prekybos poveikiu atveju, daryti negalima. Iš vienos pusės galėtume vertinti atskirų subjektų veiksmų pavojingumą, tačiau iš kitos pusės ši veika net nebūtų kvalifikuotina kaip prekyba poveikiu, jeigu nebūtų bent vieno iš subjektų – kyšio davėjo arba kyšio priėmėjo, todėl kiekvieno jų vaidmuo šioje veikoje yra reikšmingas ir galbūt tai turėtų atsispindėti ir bausmių atveju baudžiamajame įstatyme numatant vienodas bausmes ar bent vienodas alternatyvias bausmės rūšis.

Nors nuo 2011 m. pokyčių iš esmės niekas nesikeitė ir sankcijos BK 226 straipsnyje numatytos tokios pat, tačiau vis dėlto nuo 2017 m. spalio 6 d. vienas pakeitimas buvo padarytas. Tiksliau, už BK 226 straipsnio 3 dalyje numatytą kvalifikuotą aktyvią prekybą poveikiu numatytas ne tik laisvės atėmimas bet ir alternatyvi bausmė – bauda. Šį pakeitimą lėmė EBPO konvencija ir EBPO ekspertų rekomendacijos. Iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos aiškinamojo rašto dėl BK 226 ir kitų straipsnių pakeitimo įstatymo projekto matyti, kad Lietuvoje lankęsi EBPO ekspertai nurodė reikšmingą pastabą, jog už kvalifikuotą papirkimą (atitinkamai už kvalifikuotą aktyvią prekybą poveikiu), kaip alternatyva sankcijoje numatyta vien tik laisvės atėmimo bausmei, turi būti numatyta veiksminga turtinė bausmė – bauda ir tik tokiu būdu bausmė už aktyvią prekybą poveikiu, papirkimą bus proporcinga, veiksminga ir atgrasanti. Kadangi šiuo įstatymo projektu buvo siūloma iš esmės kelti bausmės dydžius, todėl atsižvelgiant į tai bei EBPO ekspertų rekomendacijas, šalia BK 226 straipsnyje numatytos laisvės atėmimo bausmės siūlyta nustatyti ir baudos bausmę, kuri yra efektyvi kovos su korupcija atveju (Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso..., 2017). Taigi, baudos bausmė įsigaliojus naujai BK redakcijai kaip alternatyva laisvės atėmimui numatyta tik kvalifikuotos (didelė kyšio vertė – daugiau

kaip 250 MGL) aktyvios prekybos poveikiu atveju (BK 226 straipsnio 3 dalis), tačiau kvalifikuotos pasyvios prekybos poveikiu atveju (BK 226 straipsnio 4 dalis) paliktas tik laisvės atėmimas. Kaip ir teisingai paminėta aptartame aiškinamajame rašte, baudos bausmė yra veiksminga priemonė korupcijos atveju, tačiau keltinas klausimas, ar baudos bausmės numatymas galimas ir už kvalifikuotą pasyvią prekybą poveikiu, ar tokių griežtų laisvės atėmimo bausmių numatymas yra tikrai veiksminga ir atgrasanti priemonė. Nors 2017-2018 m. Lietuvos baudžiamoji politika buvo siejama su kuo griežtesnių bausmių skyrimu asmenims, nuteistiems už korupcinio pobūdžio veikas, buvo griežtinamos bausmės (prekybos poveikiu atveju turime tiek apysunkio, tiek sunkaus nusikaltimo sudėtis), tačiau gana dažnai prokurorai apeliaciniais skundais kėlė per švelnių bausmių skyrimo klausimus už korupcines veikas. Pavyzdžiui, laikotarpiu nuo 2017 m. gegužės 1 d. iki 2018 m. gegužės 1 d. pirmosios instancijos teismai 78 asmenis pripažino kaltais ir nuteisė už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, kvalifikuotas pagal BK 225, 226, 228 straipsnius. 48 kaltinamajam (62 proc.) prokurorai siūlė skirti baudos bausmę, 15 kaltinamųjų (19 proc.) - terminuoto laisvės atėmimo bausmę atidedant jos vykdymą, 15 kaltinamųjų (19 proc.) – realaus laisvės atėmimo bausmę. Teismas 52 nuteistiesiems (67 proc.) skyrė baudas, 23 nuteistiesiems (29 proc.) – terminuotą laisvės atėmimą atidedant bausmės vykdymą, 3 nuteistiesiems (4 proc.) – realaus laisvės atėmimo bausmę (Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra. Prokurorų pozicijos..., 2018). Kaip matyti iš minėtos statistikos, daugeliu atveju korupciniuose nusikaltimuose dominuoja baudos bausmė, ją dažniausiai siūlo skirti ir prokurorai, o tokios bausmės „populiarumo“ laipsnį padidina ir teismai, taip pat daugiau nei ketvirtadaliu atveju paskiriant laisvės atėmimo bausmę ji yra atidedama, realaus laisvės atėmimo bausmė apskritai skiriama labai retai. Net ir pirmą kartą teisiamiesiems asmenims teismas yra linkęs skirti mažesnę nei bausmės vidurkis dydžio bausmę atsižvelgdamas į veikos ir kaltininko asmenybės pavojingumą, kilusius padarinius, bausmės teisingumo principą. Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje paminėta, jog nuteistasis charakterizuojamas teigiamai: anksčiau neteistas, dirba, nuo nusikalstamos veikos padarymo iki šiol nenustatyta, kad jis būtų padaręs naujų nusikalstamų veikų, nuteistojo padaryta nusikalstama veika nesukėlė sunkių padarinių, o 350 Eur kyšio suma už neteisėtą Konkurencijos tarybos (duomenys neskelbtini) skyriaus vyriausiojo specialisto veikimą vykdant įgaliojimus laikytina nedidele (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atkreiptinas dėmesys ir į šiandieninį bausmės vykdymo atidėjimo reguliavimą (nuo 2020 m. liepos 1 d. įsigaliojusi BK 75 straipsnio 3 dalies redakcija), nuteistiems ne daugiau kaip penkeriems metams už sunkius nusikaltimus numato dalinį bausmės vykdymo atidėjimą ir tai reiškia,

jog net ir pirmą kartą laisvės atėmimu teisiamas asmuo privalomai bent šešioms mėnesiams turi būti izoliuojamas nuo visuomenės ir atlikti realią laisvės atėmimo bausmę. Vis dėlto minėtame straipsnyje yra nurodytos išimtys, kada net ir sunkaus nusikaltimo atveju bausmės vykdymo atidėjimas, net ir dalinis, yra neįmanomas. Būtent nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyrius patenka į šį išimčių sąrašą. Tai reiškia, kad paskyrus laisvės atėmimo bausmę, pavyzdžiui, už kvalifikuotą pasyvią prekybą poveikiu, už kurią išimtinai numatytas tik laisvės atėmimas (BK 226 straipsnio 4 dalis), net ir pirmą kartą teisiamas asmuo pagal reguliavimą turi būti siunčiamas paskirtą laisvės atėmimo bausmę atlikti realiai. Abejotina, ar nusikaltimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams yra tokio pavojingumo, jog juos reikia numatyti prie išimčių netaikyti bausmės vykdymo atidėjimo sunkaus nusikaltimo (kvalifikuota aktyvi ir pasyvi prekyba poveikiu – BK 226 straipsnio 3 ir 4 dalys) atveju. Pažymėtina, kad 2015 m. kovo 19 d. baudžiamojo kodekso redakcija Nr. XII-1554 numatė bausmės vykdymo atidėjimą net ir sunkaus nusikaltimo atveju. Manytina, kad dabartinis bausmės vykdymo atidėjimo reguliavimas nėra geras, prieštarauja bausmės tikslams, asmens izoliavimas nuo visuomenės turi pakankamai neigiamą įtaką nuteistajam ir jo reintegracijai į visuomenę po bausmės atlikimo, tuo labiau turint omenyje nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, kurių atveju pirmą kartą teisiamas asmuo dažniausiai yra gyvenantis įprasta civilinį socializuotą gyvenimą ir nedalyvaujantis kriminalinio pasaulio subkultūroje. Teigtina, kad korupciniuose nusikaltimuose vyrauja baudos bausmės, piniginių bausmių efektyvumas pabrėžtas ir EBPO ekspertų, o laisvės atėmimo bausmės nors ir skiriamos, tačiau dažniausiai jų vykdymas yra atidedamas siekiant išvengti realaus laisvės atėmimo. Vis dėlto pagal dabartinį reguliavimą sunkūs nusikaltimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams yra numatyti kaip išimtis taikyti BK 75 straipsnio 3 dalį, todėl įpareigoja teisumą paskirti realų laisvės atėmimą, tokiu būdu smarkiai apribojant nuteistojo teisinę padėtį ir teismo galimybes individualizuoti bausmę. Tokiu atveju teismui lieka tik BK 54 straipsnio 3 dalies pagrindas taikyti švelnesnę negu įstatyme numatyta bausmę, kas indikuoja įstatymų leidėjui reikalingumą peržiūrėti reguliavimą. Todėl yra tikslinga peržiūrėti ne tik kvalifikuotos pasyvios prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 4 dalis) sankciją, įvertinant galimybes šalia esančios vienintelės laisvės atėmimo bausmės numatyti alternatyvią baudos bausmę, tačiau ir bausmės vykdymo atidėjimo instituto reguliavimą, kaip išimtį iš BK 75 straipsnio 3 dalies pašalinant nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams bei už šios kategorijos sunkius nusikaltimus numatant bent dalinį bausmės vykdymo atidėjimą.

BK 226 straipsnio 5 dalyje numatyta, jog mažesnės negu 1 MGL kyšio vertės pasyvi arba aktyvi prekyba poveikiu laikytina baudžiamuoju nusižengimu ir yra baudžiama bauda, laisvės apribojimu arba areštu. Doktrinoje teigiama, kad baudžiamojo nusižengimo negalima vertinti kaip baudžiamosios kriminalizacijos plėtimą, o korupciniuose nusikaltimuose baudžiamojo nusižengimo numatymas neabejotinai švelina atsakomybę (Piesliakas, 2006, p. 67). Pagal dabartinį reguliavimą, pavyzdžiui, vienas gydytojas priima iki 50 Eur vertės kyšį už tai pažadėdamas savo pacientui paveikti kitą gydytoją, jog šis be eilės minėtų pacientą priimtų konsultacijai. Dėl tokios veikos, nors ji pagal kyšio vertę ir laikoma baudžiamuoju nusižengimu, pradedamas ikiteisminis tyrimas ir yra pajungiamas baudžiamosios teisės ir proceso mechanizmas, tačiau ar tas tikrai reikalinga. Paminėtina, kad turtinių nusikaltimų atveju nedidelė vertė yra 3-5 MGL, o mažesnės nei 3 MGL vertės atveju (pavyzdžiui, vagystės atveju), patenka į Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso reguliavimą ir užtraukia administracinę atsakomybę. Apskritai, doktrinoje yra pateikiami pasiūlymai, jog siekiant baudžiamojo įstatymo sistemiškumo BK 226 straipsnio 5 dalyje numatytas 1 BBND (MGL) vertė turi būti pakeista į 3 BBND (MGL) (Prapiestis, 2022, p. 251). Kriminalizuojant dažnai daromas veikas gali būti dirbtinai sukuriama „kriminalinė visuomenė“ (Švedas et. al., 2022, p. 44). Taigi kyla klausimas, ar nebūtų tikslinga už mažesnio nei 1 MGL vertės kyšio aktyvios ar pasyvios prekybos poveikiu atveju numatyti administracinę atsakomybę įvertinus šios veikos pavojingumą.

Analizuojant kitų valstybių baudžiamuosius kodeksus bausmių dydžiai, rūšys skiriasi. Pavyzdžiui, Ispanijos baudžiamasis kodeksas sudarytas taip, kad sankcijoje nėra numatytos alternatyvios bausmės, o iškart nurodomos bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės: pasyvios prekybos poveikiu atveju – laisvės atėmimas nuo šešių mėnesių iki dvejų metų, bauda nuo vieno iki dvejų kartų didesnė nei gautas kyšis ir uždraudimas eiti pareigas valstybės tarnyboje nuo trejų iki šešerių metų (The Criminal Code of the Kingdom of Spain, 1995). Aktyvios prekybos atveju bausmė tokia pati kaip pasyvios prekybos poveikiu – laisvės atėmimas nuo šešių mėnesių iki dvejų metų ir nuo vieno iki dvejų kartų skirto kyšio ar gautos naudos dydžio vertės bauda. Taigi, kaip matyti iš Ispanijos baudžiamojo įstatymo, laisvės atėmimo bausmė eina kartu su bauda, baudos dydis nustatomas pagal gautos naudos ar kyšio vertę. Iš vienos pusės galima teigti, kad Ispanija yra numačiusi griežtesnes bausmes nei Lietuva, kadangi iš esmės už bet kokio masto aktyvios ar pasyvios prekybos poveikiu atvejį yra skirtinas laisvės atėmimas, tačiau taip pat akcentuotina, kad laisvės atėmimo bausmės ribos yra ženkliai mažesnės nei Lietuvoje. Nors Ispanijos baudžiamasis kodeksas numato mažesnius laisvės atėmimo terminus, vis dėlto teigtina, kad sankcijos yra griežtesnės nei Lietuvoje – visais atvejais numatomas laisvės atėmimas ir bauda, pasyvios

prekybos poveikiu atveju – ir uždraudimas dirbti valstybės tarnyboje, nėra alternatyvių bausmių.

Norvegijos Karalystės baudžiamasis kodeksas tiek už aktyvią, tiek už pasyvią prekybą poveikiu numato baudos arba laisvės atėmimo iki trejų metų bausmę (Penal Code of the Kingdom of Norway, 2005). Iš Norvegijos reguliavimo spręstina, kad sankcija yra švelnesnė nei Lietuvoje – nepriklausomai nuo kyšio dydžio už šį nusikaltimą gali būti skiriama bauda, maksimalus laisvės atėmimo bausmės terminas yra toks, pagal kurį šis nusikaltimas Lietuvoje būtų laikomas nesunki. Vėlgi, atkreiptinas dėmesys, jog tiek pasyvios, tiek aktyvios prekybos poveikiu atveju yra numatyta baudos bausmė. Kaip jau minėta, Lietuva atsižvelgdama į EBPO rekomendacijas kvalifikuotos aktyvios prekybos atveju numatė baudos bausmę kaip alternatyvą laisvės atėmimui, tačiau pasyvios prekybos poveikiu baudos bausmė nenumatyta. Tačiau, kaip pavyzdį imant jau minėtas valstybes, teigtina, kad baudos bausmė figūruoja tiek aktyvios, tiek pasyvios prekybos poveikiu atveju, todėl tiek atsižvelgiant į EBPO rekomendacijas, tiek į kitų valstybių praktiką, turėtų būti svarstoma dėl baudos bausmės numatymo ir kvalifikuotos pasyvios prekybos poveikiu atveju.

Estijos baudžiamasis įstatymas už prekybą įtaka numato alternatyvias bausmes – baudą arba laisvės atėmimą iki trejų metų (Penal Code of the Republic of Estonia, 2005). Lyginant bausmes ir jų dydžius su Lietuvą matyti, kad Estija už prekybą poveikiu baudžia švelniau, nediferencijuoja atsakomybės pagal kyšio vertę, o tiek už aktyvią, tiek už pasyvią bet kokio masto prekybą poveikiu baudžia arba bauda, arba laisvės atėmimu iki trejų metų, kas Lietuvoje pagal maksimalios laisvės atėmimo bausmės terminą būtų laikoma nesunki nusikaltimu. Estijoje juridinis asmuo taip pat atsako už šį nusikaltimą, tačiau sankcijoje numatoma tik piniginių baudos bausmė. Lietuvoje, kaip jau minėta anksčiau, už aktyvią ir pasyvią prekybą poveikiu numatytos didesnės laisvės atėmimo bausmės ribos ir nusikaltimas priskiriamas apysunkių kategorijai, o kvalifikuota pasyvi prekyba poveikiu apskritai numato tik laisvės atėmimą nuo dviejų iki aštuonerių metų. Taigi, pateikti Norvegijos, Ispanijos, Estijos baudžiamųjų įstatymų pavyzdžiai rodo, jog šiose valstybėse maksimalus laisvės atėmimo terminas tiek už aktyvią, tiek už pasyvią prekybą poveikiu neviršija trejų metų, visos valstybės sankcijose numato ir baudos bausmę. Lietuvos BK 226 straipsnyje numatytas sankcijas ir jų dydžius palyginus su minėtomis valstybėmis iškart matomas laisvės atėmimo bausmės dydžių skirtumas. Nors aktyvios ir pasyvios prekybos poveikiu atveju sankcijos Lietuvoje kiek griežtesnės (aktyvios – laisvės atėmimas iki ketverių metų, pasyvios – laisvės atėmimas iki penkerių metų), tačiau panašios į minėtų valstybių, nes sankcijoje numato alternatyvias baudos, laisvės atėmimo bausmes. Tačiau

kalbant apie kvalifikuotą aktyvią ir pasyvią prekybą poveikiu atsakomybė griežtesnė, jei dar kvalifikuota aktyvi prekyba poveikiu kaip alternatyvą laisvės atėmimui iki septynerių metų palieka baudos bausmę, tai pasyvios prekybos poveikiu atveju nustatomas net laisvės atėmimo bausmės minimumas (nuo dvejų metų), o maksimumas - aštuoneri metai, o baudos bausmė apskritai nenumatoma. Taigi, jeigu Lietuvoje pasyvios prekybos poveikiu atveju kyšio vertė viršija 250 MGL, asmeniui gresia laisvės atėmimas nuo dvejų iki aštuonerių metų, nors minėtose valstybėse tokia veika būtų baudžiama ne didesniu nei trejų metų laisvės atėmimu arba apskritai tik bauda. Nors GRECO rekomendavo Lietuvai griežtinti atsakomybę už korupcinio pobūdžio nusikaltimus ir vėliau nustatė, kad rekomendacijos priėmus baudžiamojo kodekso pakeitimus buvo įgyvendintos visiškai, reikėtų įvertinti, ar vis dėlto atsakomybė tam tikrose BK 226 straipsnio dalyse nebuvo per daug sugriežtinta, kaip, pavyzdžiui, pasyvios prekybos poveikiu atveju. Doktrinoje taip pat yra pozicijų, jog kvalifikuotų sudėčių numatymas, šiuo atveju BK 226 straipsnio 3-4 dalyse, ir jų priskyrimas sunkių nusikaltimų kategorijai sumažina teismo galimybes sutaupyti represiją, apriboja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės institutų veikimo zoną (Fedosiuk, 2012, p. 1228). Taigi, nors Lietuvoje atsižvelgiant į GRECO rekomendacijas bausmės buvo sugriežtintos, tačiau jau 2017 m. po EBPO rekomendacijų didesnis dėmesys skiriamas pinigines baudos bausmei, tai matoma iš BK 226 straipsnio pakeitimų 2017 metais, kai aktyvios prekybos poveikiu atveju numatomas ne tik laisvės atėmimas, bet ir bauda, todėl yra matomas poreikis peržiūrėti ir kvalifikuotos pasyvios prekybos poveikiu sankciją, kuri vienintelė nenumato baudos bausmės BK 226 straipsnyje.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Prekybos poveikiu nusikalstamos veikos kriminalizavimą Lietuvoje lėmė iš ratifikuotos Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos prisiimti įsipareigojimai. Iki 2011 m. Lietuvos baudžiamasis įstatymas neatitiko konvencijos keliamų reikalavimų, kadangi buvo numatyta atsakomybė tik už tarpininko kyšininkavimą, kas buvo kriminalizuota ir 1961 m. BK, o atsižvelgus į GRECO rekomendacijas įstatymas buvo papildytas ir šiandien atitinka tarptautinius standartus.
2. Lietuvoje, palyginti su kitomis valstybėmis, nustatyta griežtesnė atsakomybė už prekybą poveikiu numatant kvalifikuotas aktyvios ir pasyvios prekybos poveikiu sudėtis BK 226 straipsnyje. Nors atsakomybės griežtinimas pateisinamas siekiant kovoti su korupcija, tačiau atsižvelgiant į tai, jog baudos bausmė yra žymiai efektyvesnė korupciniuose nusikaltimuose, siūlytina baudos bausmę numatyti ne tik už kvalifikuotą tarpininko papirkimą, tačiau ir už kvalifikuotą tarpininko kyšininkavimą. Taip pat, atsižvelgiant į griežtas laisvės atėmimo bausmes, reikalinga peržiūrėti bausmės vykdymo atidėjimo instituto reguliavimą, kaip išimtį iš BK 75 straipsnio 3 dalies pašalinant nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams atsižvelgiant į jų pavojingumą bei už šios kategorijos sunkius nusikaltimus numatant bent dalinį bausmės vykdymo atidėjimą.
3. Įstatyme įtvirtinta kyšio samprata yra gana plati ir neturi aiškių ribų kalbant apie nematerialų, ekonominės vertės neturintį kyšį. Įstatymas neapibrėžia kriterijų, pagal kuriuos būtų galima identifikuoti neturtinį kyšį, jų nepateikiama ir teisminėje praktikoje. Todėl siūlytina baudžiamajame įstatyme numatyti nematerialaus, ekonominės vertės neturinčio kyšio, asmeninės naudos identifikavimo kriterijus.
4. Nors prekybos poveikiu nusikalstama veika yra formali, tačiau jos įrodinėjimas yra gana sudėtingas, todėl dažnai pasitaiko atvejų, kai teismai skirtingai vertina įrodymus, jų pakankamumą veikos kvalifikavimui *in dubio pro reo* principo kontekste.
5. Tarpininko tariama įtaka yra vienas iš apgaulės pasireiškimo būdų. Kyla diskusijų dėl apgaulės požymio įtraukimo į BK 226 straipsnį. Manytina, kad šiuo metu numatytas tariamos įtakos požymis apima atvejus, kai asmuo yra apgaunamas dėl tarpininko įtakos, todėl alternatyvus apgaulės požymis sudėtyje nėra reikalingas, o jo numatymas BK 226 straipsnyje sudarytų prielaidas veikas, atitinkančias sukčiavimo sudėtį, kvalifikuoti kaip prekybą poveikiu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės norminiai aktai

1. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos (1999). *Valstybės žinios*, 2002, 23-853.
2. Jungtinių tautų konvencija prieš korupciją (2003). *Valstybės žinios*, 2006, 136-5145.
3. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius (1997). *Valstybės žinios*, 2017, 11183.
4. Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomas Protokolas (2003). *Valstybės žinios*, 2012, 85-4453.

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 57-2297.
4. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 66-2130.
5. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas (1997). *Valstybės žinios*, 67-1659.
6. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 56-1644.
7. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 60-1945.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo (2002). *Valstybės žinios*, 23-851.
9. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomo protokolo ratifikavimo (2012). *Valstybės žinios*, 78-4034.
10. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją ratifikavimo (2006). *Valstybės žinios*, 136-5144.
11. Įstatymas dėl Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.
12. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl 2022–2033 metų nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais patvirtinimo (2022). *TAR*, 14816.

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai

1. The Criminal Code of the Kingdom of Spain (1995 as of 2013), [interaktyvus].
Prieiga per internetą:
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/32/Spain_CC_am2013_en.pdf
[žiūrėta 2023 m. vasario 13 d.].
2. Penal Code of the Kingdom of Norway (2005, as of April 2021), [interaktyvus].
Prieiga per internetą:
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/4f/Norway_Penal%20Code.pdf
[žiūrėta 2023 m. vasario 13 d.].
3. Penal Code of the Republic of Estonia (2001, as of May 2021), [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/00/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf [žiūrėta 2023 m. vasario 14 d.].

Specialioji literatūra

1. Ambrazevičiūtė, K., Kavoliūnaitė – Ragauskienė, E. ir Ragauskas, P. (2020). Korupcija privačiame sektoriuje. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba/fedora/objects/elaba:88002433/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2023 m. vasario 28 d.].
2. Abramavičius, A. ir Švedas G. (red.) (2016). Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas. Iš: *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys, Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas.
3. Abramavičius, A., Švedas, G. (2015). Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*, 2015, 34–35.
4. Abramavičius, A., Mickevičius, D. ir Švedas, G. (2005). *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamajoje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
5. Beliūnienė, L. (2020). Korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodikliai: ką jie atskleidžia apie situaciją Lietuvoje. *Teisės problemos*, 99, 1, 1-25.
6. Fedosiukas, O. (2016). Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija. Mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys.

Iš: *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys, Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas.

7. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija* 19(3), 1215-1233.
8. Gutauskas, A. ir Laucius, J. (2007). *Korupcija Lietuvoje: Ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo praktika*. Vilnius: Teisės institutas.
9. Kurapka, V. E. et. al. (2013). *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Mickevičiūtė, L. (2019). Kai kurie prekybos poveikiu sudėties aiškinimo aspektai principo nullum crimen sine lege kontekste. *Teisė*, 112, 217-229.
11. Mickevičiūtė, L. (2018) Prekybos poveikiu kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 107, 129-141.
12. Prapiestis, J. et. al. (2010). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras.
13. Piesliakas, V. (2006). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia.
14. Pakštaitis, L. (2004). Tarpininko kyšininkavimas ir jo kvalifikavimo klausimai. *Jurisprudencija* 60(52), 96–103.
15. Švedas, G. et. al. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla.
16. Švedas, G. et. al. (2022). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Kiti šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra (2021). *Bylų dėl kyšininkavimo, prekybos poveikiu ir piktnaudžiavimo, kuriuose asmenys galutiniais sprendimais buvo išteisinti arba baudžiamasis procesas jų atžvilgiu buvo nutrauktas BPK 382 straipsnio 2 punkto pagrindu, apibendrinimas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra.
2. Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra (2018). *Prokurorų pozicijos dėl skirtinų bausmių ir teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams apibendrinimas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra.
3. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption (1999). ETS – No. 173.

4. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *2018 – 2022 metų nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika. Statistika pagal ITĮ. Duomenys apie užregistruotus ir baigtus ikiteisminius tyrimus (Forma F–1IT)*, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ird.lt> [žiūrėta 2023 m. vasario 7 d.].
5. Valstybių prieš korupciją grupė. Vertinimo ataskaita Lietuvai dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos straipsnių inkriminavimo (I tema). Trečiasis vertinimo etapas, Strasbūras, 2009.
6. Valstybių prieš korupciją grupė. Rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo ataskaita. Trečiasis vertinimo etapas, Strasbūras, 2013.
7. Valstybių prieš korupciją grupė. Rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo ataskaita. Ketvirtasis vertinimo etapas. Strasbūras, 2022.
8. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2021). Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos 2021 metais ataskaita, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2022/06/stt-veiklos-ataskaita-2021.pdf> [žiūrėta 2023 m. vasario 8 d.].
9. Lietuvos Respublikos prezidentas. Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 68(1), 68(2), 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto.
10. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68(1) ir 68(2) straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto.
11. Group of States against Corruption. Evaluation Report on Germany on Incriminations (ETS173 and 191, GPC 2) (Theme I). Third Evaluation Round, Strasbourg, 2009.
12. Group of States against Corruption. Evaluation Report on Netherlands on Incriminations Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2)(Theme I). Third Evaluation Round, Strasbourg, 2008.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007). Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK

- 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 26, 2-2007
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2012.
 3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-207/2013.
 4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-P-89/2014.
 5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368/2014.
 6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345-507/2015.
 7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377-697/2015.
 8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-430-746/2015.
 9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-699/2016.
 10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-260-303/2016.
 11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-280-746/2016.
 12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-895/2016.
 13. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2017 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-976/2017.
 14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-7-128-699/2017.
 15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-48-788/2018.
 16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332-693/2018.
 17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349-1073/2018.

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-298-976/2018.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345-511/2018.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-58-697/2019.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-511/2019.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-162-303/2019.
23. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2021). Teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga. *Teismų praktika*, 55, 544-705.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-39-788/2021.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-788/2021.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-165-648/2021.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-176-489/2022.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-942/2022.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-648/2023.
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-169-148/2016.
31. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-339-654/2020.
32. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-297-307/2020.
33. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-260-654/2021.
34. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje nr. 1A-39-487/2022.

35. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje nr. 1A-19-334/2022.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-275-478/2022.
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-265-487/2022.
38. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-795/2021.
39. Šiaulių apygardos teismo 2021 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-5-309/2021.
40. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje. Nr. 1-10-873/2022.
41. Panevėžio apygardos teismo 2023 m. vasario 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-531/2023.

SANTRAUKA

Prekybos poveikiu kvalifikavimo ypatumai

Justinas Narkūnas

Magistro darbe analizuojama prekybos poveikiu nusikalstamos veikos sudėtis ir jos įgyvendinimas bei raida Lietuvos nacionalinėje teisėje įgyvendinant iš tarptautinės baudžiamosios teisės kylančius įsipareigojimus. Lietuvoje iki 2011 m. BK 226 straipsnyje buvo kriminalizuotas tik tarpininko kyšininkavimas, tačiau atsižvelgiant į Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos kontrolę vykdančios GRECO rekomendacijas, baudžiamasis įstatymas buvo papildytas ir šiuo metu atitinka tarptautinės baudžiamosios teisės standartus, tačiau pažymėtina, jog Lietuva už prekybą poveikiu numato griežtesnę atsakomybę nei kitos valstybės nustatydamas kvalifikuotas aktyvios bei pasyvios prekybos poveikiu sudėtis - darbe pateikiami Norvegijos, Estijos, Ispanijos, Nyderlandų, Vokietijos pavyzdžiai. Analizuojant tarptautinės ir nacionalinės teisės aktus, teismų praktiką, doktriną bei kitus šaltinius išskiriami probleminiai prekybos poveikiu sudėties požymiai. Siekiant atskleisti prekybos poveikiu ir kitų korupcinių nusikaltimų svarbą, aptariamos ir rezonansinės bylos, pabrėžiamas prekybos poveikiu nusikaltimų skaičiaus augimo aspektas, aptariamas prekybos poveikiu atribojimas nuo kitų panašių nusikalstamų veikų. Remiantis darbe pateikiama teismų praktika, parodomas gana skirtingas teismų įrodymų vertinimas kvalifikuojant prekybą poveikiu. Analizuojant probleminius sudėties požymius, daugiausia dėmesio skiriama nematerialaus kyšio sampratai, kuri iki šiol nėra suformuota nei įstatyminiu lygmeniu, nei teismų praktikoje, valstybės tarnautojui prilyginto asmens suvokimui, tariamos ir tikėtinos įtakos požymiams. Vertinamas reikalingumas prekybos poveikiu sudėtyje numatyti apgaulės požymį. Atliekant prekybos poveikiu sankcijų ir jų dydžių analizę Lietuvos nacionalinėje teisėje bei pateikiant pavyzdžius kitų valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose, atskleidžiama gana griežta Lietuvos baudžiamoji politika prekybos poveikiu ir kitų nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams atžvilgiu, pažymima už kvalifikuotą tarpininkavimą numatytos vienintelės laisvės atėmimo bausmės problematika nenumatant bausmės vykdymo atidėjimo instituto taikymo ar alternatyvios bausmės – baudos numatymo.

SUMMARY

Qualification Features of Trading in Influence

Justinas Narkūnas

The master's thesis analyzes the composition of the criminal offense of trading in influence and its implementation, as well as the development of Lithuanian national law in the implementation of obligations arising from international criminal law. In Lithuania until 2011 Article 226 of the Criminal Code criminalized only the bribery of an intermediary, but taking into account the recommendations of the Criminal Law Convention on Corruption Control by GRECO, the criminal law was supplemented and currently meets the standards of international criminal law, but it should be noted that Lithuania imposes stricter liability for trading in influence than other countries by establishing qualified compositions of active and passive trading in influence - examples of Norway, Estonia, Spain, Netherlands, Germany are presented in the work. Analyzing international and national legal acts, court practice, doctrine and other sources, problematic features of the composition of trading in influence have been identified. In order to reveal the importance of trading in influence and other corruption crimes, high-profile cases are discussed, statistics on the growth in the number of trading in influence crimes are presented, and the separation of trading in influence from other similar criminal acts is discussed. Based on the case law presented in the work, quite different assessment of court evidence is shown in the qualification of trading in influence. Analyzing the problematic features of the composition, the focus is mainly on the concept of immaterial bribe, which has not yet been formed either at the legislative level or in courts practice, the perception of a person equated to a civil servant, the signs of alleged and probable influence. The need to provide for a sign of fraud in the composition of the trading in influence is assessed. Analyzing sanctions for the trading in influence and their amounts in Lithuanian national law and providing examples in the criminal codes of other countries reveals the rather strict criminal policy of Lithuania in relation to trading in influence and other crimes against public service and public interests. Also, the problem of the only prison sentence provided for qualified bribery of an intermediary is noted.